van de schuttersgilden. Zij bevatten praktisch overal gelijkaardige artikelen. Eerst en vooral werd duidelijk vastgesteld onder welke voorwaarden iemand als nieuwe konfreer kon worden aangenomen en wat hij als inkom moest geven, nl. een bijenkorf. Deze bleef het eigendom van de gilde en werd met de andere korven van de gilde verpacht op een vastgestelde datum. Mocht het gebeuren dat een bijenboer de gilde verliet, dan mocht hij geen recht op deze korf doen gelden.

De feestdag van Sint-Ambrosius werd op 7 december gevierd door een plechtige mis die door ieder lid diende bijgewoond te worden, evenals de mis voor de afgestorven leden die 's anderdaags werd gecelebreerd. Sommige gilden herdachten ook op 4 april de sterfdag van de heilige patroon en lieten ook de volgende dag een zielmis opdragen.

Er werd ook voorgeschreven dat de leden met een flambeeuw de processies dienden te vergezellen. Bij de begrafenis van een konfreer diende de gilde voltallig aanwezig te zijn : de konfreers moesten de aflijvige dragen.

Het houden van bijen en het verpachten van de « bievaten » werd eveneens duidelijk geregeld, evenals de verkiezing en de werking van het bestuur. Voor de bijengilden die ook de koningsvogel schoten werd deze aktiviteit aan bepaalde voorwaarden onderworpen.

De meeste bijenboeren bezaten in hun parochiekerk een altaar of minstens een beeld van hun patroon. In sommige bedeplaatsen werden deze beelden zorgvuldig bewaard, maar in andere zijn ze dikwijls op een onverklaarbare wijze verdwenen of soms zelf vernield. Zou het gewaagd zijn te veronderstellen dat in elk dorp waar in de parochiekerk een beeld van Sint-Ambrosius wordt bewaard ook een bijengilde heeft gefloreerd (9) ?

De kaarten bevatten meestal een artikel waardoor iedereen die zich met bijen bezighield verplicht was lid van de gilde te zijn. Te Mechelen kwamen de wethouders in 1791 in verzet tegen deze dwangmaatregel. Het was, volgens hen, *abusif* om de inwoners van het distrikt te verplichten in de gilde te komen op zekere boete en hen zo te beletten bijen te houden. Iedereen moest vrij zijn toe te treden en de gilde te verlaten wanneer hij dit graag deed. Vanzelfsprekend kon dit laatste alleen gebeuren door afstand te doen van alle voorrechten en door het betalen van alle eventuele schulden (10).

Als gevolg van dit besluit werd op 14 juni 1791 van de puien van het stadhuis een ordonnantie gepubliceerd (11). Door oude gebruiken en reglementen werd voorgehouden dat niemand zich met bijen mocht bezighouden zonder in een gezelschap, broederschap of gulde te komen en de lasten daarvan te dragen. Deze voorschriften waren *contrarie aen de naturelyke liberteyt* en brachten *beletzel aen de industrie ende commerce*. Duidelijker kon de invloed van de ideeën van de Franse Revolutie niet aangetoond worden !

Schout en wethouders hadden daarom besloten dat het iedereen vrij stond bijen te houden en in een gilde te komen. Het was iedereen toegelaten aan te sluiten, maar ook uit te treden : in dit laatste geval moest men wel eerst zijn achterstallige schulden vereffenen. Alle artikelen uit de ordonnantie van 16 juli 1606 die met de nieuwe ordonnantie in strijd waren, werden afgeschaft. De bepalingen over de vreemde « bielieden » die hun korven in de stad en vrijheid kwamen plaatsen, bleven van kracht in verband met *een exacte reciprociteyt*.

Met dergelijke ordonnanties werd de weg vrij gemaakt voor de afschaffing van de gilden.

(9) Beelden van de H. Ambrosius worden nog bewaard in de St.-Waldetrudiskerk te Herentals (18de e.), Boom (18de e.), Brasschaat (18de e.), Deurne (18de e.) en in de Sint-Romboutskerk te Mechelen (beeld van Th. Verhaegen).

(10) S.A.M., *Mag. Res.*, 1791, fol. 12.

(11) S.A.M., *Prov. Ord.*, I, 12, ad 14 juni 1791. Deze ordonnantie werd gedrukt door F.J. van der Elst, stadsdrukker in de Guldepoorte op de IJzeren Leen

DE BIJENGILDEN

Waar hebben bijengilden bestaan en wat is er nog overgebleven dat aan hun bestaan herinnert ? In volgende bladzijden willen we trachten een *status questionis* op te stellen. Niemand zal betwijfelen dat deze eerste inventaris voor vele aanvullingen vatbaar is. Van de andere kant menen we dat het niemand zal verwonderen dat wij ook Noord-Brabant (12) in onze opzoekingen hebben betrokken. Wie zal de historische gebondenheid van deze streek met de Kempen en het zuidelijke deel van Brabant ontkennen ?

ARENDONK

De gilde van de bijenboeren of Sint-Ambrosiusgilde, opgericht in 1701, ontving een kaart die geïnspireerd was op die van Wommelgem (1695). Het doel was : vreedzaam vergaderen, de godsdienstige plechtigheden opluisteren en alle personen verenigen die bijen hielden. Op 4 mei, 7 en 8 december werd er een plechtige mis voor de leden opgedragen. Op 7 december werden de « bievaten » onder de leden verpacht. De gilde bleef bestaan mits aanpassing aan de tijdsomstandigheden. De leden droegen in 1900 geen onderscheidingstekens of wapens (13).

ATTENRODE-WEVER

De bijengilde van Attenrode-Wever betekent wel een unicum in onze gewesten. Zij ontving op 10 februari 1792 een kaart van... de Roose van Leuven, hoofdkamer der kamers van retorika van Brabant en Mechelen ! In slechts één artikel (art. 24) werd aangeknoopt met een *biegulde* : de nieuwe leden moesten binnen de acht dagen na hun aanvaarding 3 guld. voor de konfrerie en *eenen corf met Biën wegende ten minste vijf en twintig pond mitsgaeders eene witte wasche flambeeuwe wegende ten minsten twee pond* geven. Deze gilde moet blijven bestaan zijn tot 1861 wanneer de bewaard gebleven rekeningen eindigen.

Zou het kunnen dat de oorspronkelijke bijengilde omgevormd werd tot een rederijkerskamer of dat de kamer van retorika de vorm van een bijengilde aannam om te ontsnappen aan de overheidsmaatregelen ? (14)

BAARDWIJK *(Waalwijk)*

De oprichtingsdatum schijnt onbekend. In 1791 was deze vereniging vervallen : er werd gepoogd ze terug in werking te brengen. Thans denken de leden niet meer aan bijen, maar schieten om de twee (vroeger : drie) jaren naar de wip om een koning aan te duiden (15).

BAARLE-NASSAU

De bijenhandelaars van Baarle-Nassau ontvingen op 2 augustus 1712 een kaart uitgevaardigd in de Raad en Rekeningen, ingesteld door wijlen de koning van Brittagne en door de executeurs van wijlen prins Frederik Hendrik. Zij wensten een gilde te vormen ten dienste van de ingezetenen van de heerlijkheid van Baarle en hadden hiervoor eerst de instemming verworven van de stadhouder van de drossaard van Breda. Het reglement bevatte 29 artikelen en diende enkele jaren later als model voor de oprichting van de kolveniers- en bijengilde van Turnhout.

(12) De streek van 's Hertogenbosch was bijzonder geschikt voor bijenteelt : droog land, vol met heide en zaailand. H. DONKERS, *De bijengulde St. Ambrosius Vught in : De Kleine Meierij*, VIII (1955), blz. 3.

(13) L. COVELIERS, *Arendonk*, [Arendonk, 1937], blz. 225 ; Arch. Bisdom Antwerpen, *Parochiegeschiedenis van Arendonk* (hs., 1900), blz. 35.

(14) M. SACRE, *De voormalige Dorpsschuttersgilden in Vlaamsch-Brabant*, in : *Eigen Schoon en de Brabander*, XVI (1933), blz. 1 ; A. SCHOT en V. VERSTEGEN, *Geschiedenis van Attenrode-Wever*, Brussel, 1947, blz. 72-76. (Overdruk uit *Eigen Schoon en de Brabander*, XXVI (1943) en XXX (1947), met kopie van de kaart van 1972).

(15) J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant. Overzicht van hetgeen nog bestaat*. II, 's Hertogenbosch, 1934, blz. 218-219 ; H.B.M. ESINK, *De jaarlijkse activiteit van 't St. Ambrosiusgilde*, in : *Brabants Heem*, V (1953), blz. 11-13.

Naast de organisatie van het bestuur, de taken en de plichten van de leden alsmede de bijenhandel, werd bepaald dat de gildebroeders de prijs of de vogel zouden schieten op 25 juli. De eerste drie schoten moesten gelost worden door de overdeken in naam van de heer en de baron van Breda (art. 9).

Kenmerkend was ook de verplichting dat de gildebroeders de begrafenis van een medelid moesten bijwonen *in hunne rouwmantels* (art. 15).

De gildebrief of kaart moest jaarlijks door de drossaard getekend worden en op de feestdag van de patroon in het openbaar worden voorgelezen (art. 18).

Vreemde lieden was het verboden hun bijen te plaatsen op de grond van een ingezetene of op *de gemeyn gronde* in de jurisdiktie van Baarle en Ulicoten (art. 21). Niemand mocht ook vreemde bijen laten zetten (art. 22) zonder bedrog te willen plegen (art. 23).

In de vergaderingen moch niets ondernomen worden ten nadele van de heer en baron van Breda of de gemeente Baarle. Er mocht ook geen dispuut over de religie ontstaan (art. 28).

Indien de overdeken en dekens akkoord waren, mochten de gildebroeders zich oefenen in het schieten van de prijs of de vogel (16).

BALEN-NEET

Er bestonden te Balen vijf gilden. Naast de vier schuttersgilden groepeerde de Sint-Ambrosiusgilde uitsluitend liefhebbers van de bijenteelt. Over het ontstaan, de groei en de verdwijning werd nog niets gepubliceerd (17).

(16) S.A.T. (Stadsarchief Turnhout), Hs. JANSEN, *De schuttersgilden*, blz. 43; E. VAN AUTENBOER, *Bijdrage tot de geschiedenis der Kolveniersgilden in het oude hertogdom Brabant*, in: *Taxandia*, n.r. XLIV-XLVI (1972-1974), blz. 21. De kaart werd gepubliceerd in: *Taxandria* (N.-Brab.), L (1943), blz. 45-53.

(17) A. GEBOERS, *Geschiedenis van Baelen*, Mechelen, [1906], blz. 109.

BATTEL *(Mechelen)*

Op 14 april 1766 schonk de magistraat van Mechelen haar goedkeuring aan *een caerte ofte ordonnantie voor de Confrerie ofte Bie-Gilde opgerecht binnen het gehucht van Battel*. Dit reglement telde 16 artikelen die de gewone zaken behandelden: toelatingsvoorwaarden, verpachting van de « bievaten », viering van de patroon in de kapel van Battel (7 december - 4 april - missen van *requiem*), overlijdens (dragen van de overledene), teerdagen, gedrag, boeten en uittreden.

Twee artikelen kunnen onze aandacht gaande houden. Om toegelaten te worden moest de kandidaat gekomen zijn *tot houwelycken staet* of de leeftijd van 30 jaren bereikt hebben. In de konfrerie mochten geen vrouwen aanvaard worden, maar de weduwe van een konfreer mocht tot de gilde behoren (art. 1).

In het laatste artikel werd voorgeschreven dat de leden zich naar het reglement moesten schikken *sonder innovatie noghtans van de generaele caerte* die eertijds voor de bijengilden van de stad en jurisdiktie was uitgevaardigd. De kaart moest elk jaar op de feestdag van de H. Ambrosius voor alle konfreers worden voorgelezen (18).

BERG

In een notitieboek van koster Joannes Quisthoudt is er herhaaldelijk sprake van de gulde of Broederschap van de H. Ambrosius (19).

BERGEN OP ZOOM

Is deze gilde in de 16de eeuw ontstaan? Zij werd later omgevormd tot een kolveniersgilde (20).

(18) S.A.M., *Mag. Ord.*, VII, 18, fol. 68-72.

(19) J. LAUWERS, *Geschiedenis van Berg door de eeuwen heen*, Pittem, 1973, blz. 73.

(20) R. VAN HASSELT, *Over « bieboeren »*, blz. 23; *Gedenkboek Frans Claes*, Antwerpen, 1932, blz. 117-118, nr. 48 (zijden vaandel 1853) en 49 (klein zijden vaandel einde 19de e.); J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden*, II, blz. 12.

BINKOM

In deze gemeente bestond vroeger een bijengilde (21).

BOOISCHOT

De bijengilde van Booischot werd in 1749 opgericht. Dit blijkt uit een verklaring die de hoofdman H. Ridts in 1802 allegde toen hij een register met de namen der konfreers kwam terughalen (22).

BOUWEL

Deze gilde ontstond op 7 december 1704, zoals blijkt uit de kaart die in 1805 werd vernieuwd. De gilde *van de broeders van de soete handelinge der bien* werd opgericht onder de bescherming van de H. Ambrosius, leraar der H. Kerk, *besonderen patroon der bien*. De kaart die 29 artikelen bevat werd geïnspireerd door deze van Wommelgem.

Het reglement voorzag het vieren van de patroon, de verplichtingen bij een overlijden, het aanvaarden van nieuwe leden (één bievat of 4 gulden), de verpachting der bievaten, de bijdragen, het verbod van oneerlijke woorden of disputen, het breken van glazen, pinten en kruiken, het voorleggen van de rekeningen en het plegen van bedrog. Indien de gildeleden een betwisting aan het bestuur voorlegden, dan moesten zij een halve ton bier *opleggen* : dit moest betaald worden door degene die, in het ongelijk werd gesteld (art. 20). Nadat de rekeningen ondertekend waren, moest de aankomende deken een *maet* of knecht kiezen (art. 22).

Het uittreden kon alleen gebeuren op de feestdag van de patroon (7 december) tijdens het teerfeest en met de toestemming van het bestuur. Het « bievat » dat bij het inkomen was gegeven, bleef eigendom van de gilde : de uittredende konfreer moest niet alleen alle jaarkosten betalen, maar ook zijn doodschuld (art. 24).

Het art. 26 is wel typisch voor een gilde omdat hier een traditie op papier werd vastgelegd. Wanneer een konfreer zo twistziek was dat de opgelegde boeten of straffen niet baatten, zelfs na drie vermaningen, dan moest zijn naam uit de *cathaloge* (ledenlijst) verwijderd worden. Bovendien werd zijn naam geschreven op een briefje dat uit de kamer werd geworpen. Dit betekende dat hij voor altijd uit de gilde was gebannen (art. 26).

De kaart moest (art. 27) jaarlijks op de feestdag van de H. Ambrosius of op de eerste sierdag voorgelezen worden door één van de gildebroeders die door het bestuur moest aangeduid worden. Dit gebeurde eveneens als een nieuwe konfreer aangenomen werd. Op deze wijze kon niemand onwetendheid voorwenden. Tijdens het voorlezen mocht niemand zich verstouten te spreken of de lezing op enige wijze te storen (art. 28).

Na de voorlezing moest de kaart in de gildekamer opgehangen worden. Niemand van de konfraters mocht ze *mishandelen, scheuren* of buiten het lokaal dragen (art. 29).

De O.-L.-Vrouwkerk van Bouwel bezit een houten gepolychromeerd beeld van de H. Ambrosius (16de eeuw), evenals een beeld van de heilige in de bekroningsnis van het zuidelijk portiekaltaar dat toegewijd is aan Sint-Sebastiaan. Ook op een biechtstoel in de noordelijke kruisbeuk staat een buste van de heilige.

In 1900 gaf de gilde geen teken van leven meer (23).

BRECHT SINT-ANTONIUS

Op het gehucht Juxschot werd in 1708

(21) Vgl. L. ROCK, *De St Ambrosiusgilde van Rillaar*, in: *Hagelands gedenkschriften*, VIII (1914), blz. 63.

(22) S.A.T., Hs. JANSEN, *De schuttersgilden*, blz. 48; L. LIEKENS, *Het Ressort van Mechelen of de Geschiedenis der gemeenten Heist-op-den-Berg, Boisschot, Hallaar en Gestel*, I, Mechelen 1897, blz. 152-153.

(23) R.A.A. (Rijksarchief Antwerpen), *Kerkarchief Bouwel*, nr. 129 (reglement van 1805 en eed); A.B.A., *Parochiegeschiedenis Bouwel* (hs.), 1900, blz. 5; J. JANSEN, *Fotorepertorium Prov. Antwerpen. Kanton Herentals*, Brussel, 1977, blz. 13 en 14.

een handbooggilde, die tevens bijengilde was, gesticht onder de aanroeping van de H. Antonius, patroon van de plaatselijke kapel. Zij bleef bestaan tot ongeveer 1860 (24).

BROECHEM

In 1834 was er nog sprake van een oude konfrerie van Sint-Ambrosius. De kerk bezit een houten beeld van de heilige (omstreeks 1700) (25).

DESSEL

Dessel was ook een Sint-Ambrosiusgilde (40 leden) rijk. De overledenen staan genoteerd van 1731 tot 1838.

In de Sint-Niklaaskerk prijkt nog een gepolychromeerd houten beeld van de H. Ambrosius (2de helft 18de eeuw) (26).

DIESEN

De Sint-Ambrosiusgilde dateert van 1674. Het beeld van de patroon werd in 1922 tot kachelhout verwerkt (27).

DIEST

De bijenliefhebbers verenigden zich ter ere van God en van de H. Ambrosius om jaarlijks een plechtige mis te laten celebreren evenals een requiemmis voor de overledenen. In 1706 ontving deze konfrerie een ordonnantie. Dit reglement vertoont menig punt van gelijkenis met de kaart van een schuttersgilde.

Het bestuur werd gevormd door een hoofdman, twee dekens en twee oudermannen. De feestdag moest in de hoofdkerk gevierd worden : De broeders moesten zich stichtelijk gedragen. Bij overlijden werd een mis opgedragen voor de zielelafenis, maar elk jaar werd een requiemmis gecelebreerd voor alle afgestorven konfraters.

Een nieuw lid moest van goede naam en faam zijn. Trouwens, op het teerfeest na de mis op de feestdag van Sint-Ambrosius moesten de leden zich ook stichtelijk gedragen : geen woorden, geen injuriën, enz. Zij mochten ook niet dronken zijn ten einde geen ergernis te geven.

Twee artikels mogen wel afzonderlijk vermeld worden. Het eerste (art. 8) luidt : *Men sal in dese vergaederinghe sonder consent van de dekens met geene caerte oft teerlinghen spelen, ende ook om gheen merckelycke somme ; ende soo iemand ongelijck doet in 't spel ,sal in de boet gheslaeghen worden naer behooren van de saecke ; ende die sal verloochenen in het caertspel, sal gheven eenen stuyver inde busse sonder tegenseggen.*

De tekst van het tweede artikel (art. 10) is merkwaardig omdat het ons herinnert aan de zogenaamde toverboeken die ook *Den swarten Ambroos* worden genoemd. Dit blijkt uit de tekst : *De confreers sullen in den handel van de bijen rechtveerdigh sijn, schouwen alle besweringhen ende superstitien ende oock niet ghebruycken vals voeder op pene van swaere straffen oft uijt geschrapt te worden uijt het broederschap* (28).

DONGEN

Op 20 febr. 1751 werd de bijengilde met een kaart begiftigd (29).

(24) J. CORNELISSEN, *Over eenige verdwenen of thans nog bestaande gilden en vereenigingen te St. Antonius,* in : *Oudheid en kunst,* XXIII (1932), blz. 27 ; J. ERNALSTEEN, *Kempische Schuttersgilden,* I, in : *Oudheid en kunst,* XLIV (1961), blz. 83-113.

(25) J. ERNALSTEEN, *Toestand der Schuttersgilden in de provincie Antwerpen ten jare 1834,* in : *Oudheid en kunst,* XX (1929), blz. 20 en 21.

(26) J. GOOTS, *Geschiedenis van Dessel,* Dessel, 1971, blz. 131 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Turnhout II,* Brussel, 1977, blz 20.

(27) H. DONKERS, *De bijengulde St. Ambrosius Vught,* in : *De Kleine Meierij,* VIII (1955), afl. 5, blz. 6.

(28) S.A.D. (Stadsarchief Diest), Nr. 8 (Ordonnantie). Deze kaart werd gepubliceerd door R. VAN WEDDINGEN, *Het Ambrosiusgenootschap,* in : *Jaarboek van de Diesterse kunstkring,* III (1930-31), blz. 51 52.

(29) Vgl. L. MERKELBACH VAN ENKHUIZEN en A. HALLEMA, *Geschiedenis der Gemeente Ginneken en Bavel,* Utrecht, 1941, blz. 231.

EDEGEM

Over de vroeger bestaande bijengilde schijnt weinig bekend te zijn. Zij komt voor in 1713 en werd in 1918 heropgericht (30).

ERPS-KWERPS

In deze gemeente bestond een bijengilde, die Sint-Ambrosius als patroon vereerde (31).

ETTEN

Een bijengilde was hier reeds in 1667 aktief, doch ze kreeg een kaart op 15 juli 1670. De gilde genoot ook vrijdom van aksijnzen (resolutie van 1675) (32).

GEETBETS

De Sint-Ambrosiusgilde bezat een resolutieboek dat een aanvang nam in 1769. De breuk telt 18 platen: één ervan droeg als datum 1772 terwijl onder de vogel het jaartal 1774 werd gegraveerd (33).

GEMERT

Deze gilde, in 1675 ingesteld met de goedkeuring van pastoor Wessems en de landkommandeur, kende het vogelschieten niet. Bij de begrafenis van een gildebroeder en gildezuster moesten de leden hun rouwmantels dragen. De vereniging had een kleine inkomst van het verpachten van een stukje grond en ook van de uitbesteding van de bijenstokken (34).

(30) R. VAN PASSEN, *Geschiedenis van Edegem,* (Deurne), 1974, blz. 956.

(31) H. VANNOPPEN, *De jaarkrans in Erps-Kwerps, het volkskundig centrum van Midden-Brabant en omgeving,* in : *De Brabantse folklore,* nr. 211 (sept. 1976), blz. 207.

(32) R. VAN HASSELT, *Over « bieboeren »,* blz. 23 en 24.

(33) M. SACRE, *De voormalige dorpsschuttersgilden,* I, in : *Eigen Schoon en de Brabander,* XVI 1933, blz. 9-10.

(34) A.F. VAN BEURDEN in *De nieuwe eeuw,* 22 juni 1922 ; J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden,* I, 's Hertogenbosch, 1933, blz. 148-149 ; J.A. JOLLENS, *De St. Ambrosiusgilden in ons Land,* in : *Ons eigen volk,* I (1940), blz. 173 en 181.

GIERLE

De Sint-Ambrosiusgilde zou in de 18de eeuw ontsproten zijn uit de Sint-Sebastiaansgilde. De leden hanteerden de handboog en hielden bijen. De O.-L.-Vrouwkerk bezit nog een gepolychromeerd beeld (steen en hout) van omstreeks 1700 (35).

GILZE

Op 25 mei 1769 werd aan de bijengilde van deze gemeente een kaart geschonken (36).

GINNEKEN-BAVEL

Ginneken zou evenals Bavel en Ulvenhout reeds in de 16de en 17de eeuw bijengilden gekend hebben. Op 10 juli 1695 ontving de gilde van Ginneken met goedkeuring van de stadhouder en koning Willem III een reglement van 29 artikelen dat een ander verving.

Indien de gildebroeders de prijs of vogel wilden schieten, moesten zij dit laten gebeuren op 25 juli. De eerste drie schoten moesten door de overdeken geschoten worden in naam van koning Willem III (art. 8).

De kaart reglementeerde het houden van bijen en de houding tegenover bijenboeren.

De leden mochten op hun vergaderingen niets doen wat de koning of de gemeente Ginneken en Bavel nadeel zou kunnen berokkenen. Zij mochten zich evenmin bezighouden *met dispuyten ... over poinct van religie.* De feestdag van St.-Ambrosius werd nochtans in ere gehouden ! Er werd op deze dag een vergadering gehouden waarop een lid zijn ontslag kon geven.

De « bieboeren » van Ginneken en Bavel hadden evenveel bestuursleden alhoewel de eerste groep twee derden van de kosten van de heroprichting had gedragen.

(35) S.A.T., Hs. JANSEN, *De schuttersgilden,* blz. 62 ; J. VERHEYEN, *Gierle,* Turnout, 1941, blz. 50 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Turnhout I,* Brussel, 1976, blz. 17.

(36) Vgl. L. MERKELBACH en A. HALLEMA, *Geschiedenis Ginneken,* blz. 231.

Iedereen mocht toetreden. Deed hij dit niet, dan was hij toch verplicht de kaart te volgen zonder evenwel van de voordelen te kunnen genieten (37).

GROBBENDONK

In de kerkrekeningen van 1703-04 werd aangetekend dat er vier beelden in de processie werden meegedragen : de heiligen Lambertus, Hubertus, Sebastiaan en voor de eerste maal Ambrosius, patroon van de bijengilde. De Sint-Lambertuskerk bezit nog altijd een beeld van de H. Ambrosius van omstreeks 1700 (terracotta) (38).

HALLAAR

Met toelating van de pastoor hadden enkele inwoners van Hallaar opgericht een *confrerie ofte gulde van den heyligen Ambrosius onder den titel van den Heyligen ridder Sebastianus met permissie van te mogen schieten den vogel ofte papegaai.* Met de belofte zich te onderwerpen verzochten zij enkele jaren later een kaart aan de hoofdgilde van de handboog te Leuven. Spijtig genoeg is het rekwest niet gedateerd. Daar we praktisch alle gilden kennen die tussen 1665 en 1736 een kaart van Leuven mochten ontvangen, zou het niet onmogelijk zijn dat de « bieboeren » van Hallaar na 1736 deze kaart in ontvangst mochten nemen (39).

HALLE-BOOIENHOVEN

Deze Sint-Ambrosiusgilde heeft haar statuten in 1793 ontvangen. De breuk, dat erend uit de 19de eeuw, telt 12 platen en de vogel van 1807 (40).

HEMIKSEM

Te Hemiksem werd in 1708 door *de honingh minnende liefhebbers* een gilde opgericht : elke inwoner van de parochie die zich wou *generen met de maegdelijcke Biekens* moest lid worden. Hij moest zijn naam in het register schrijven of zijn handtekening plaatsen. Bovendien diende hij op de dag van zijn intrede een flambeeuw van witte was te schenken. Dit was het eerste van de 32 artikelen van de kaart.

Het bestuur werd waargenomen door een hoofdman, twee dekens (om de beurt moest er een aftreden), twee oudermannen en een knaap. Buiten de gewone artikelen in verband met de godsdienstige en administratieve verplichtingen zijn er toch enkele punten die aan onze aandacht niet mogen ontsnappen.

Elke getrouwde konfreer mocht op de teerdagen zijn huisvrouw meebrengen op voorwaarde dat er geen *onheyl* of twist zou uit voortvloeien noch schandalen door worden, werken of andere *absurduteyten* op de verbeurte van 4 schellingen (art. 22).

Wanneer een jongman, konfreer zijnde, zichzelf vergat *in eenige materie van oneerbaerheyt soo verre dat hy een dochter tot oneer bracht,* dan werd hij uit de konfrerie gesloten en moest een boete van drie gulden wisselgeld betalen. Indien hij trouwde, dan volstond het dat hij de boete betaalde. Een getrouwd man die zulke fout bedreef, stond ter *arbitrale correctie* (art. 23).

Het was verboden te *smooren oft andere verbode spelen te spelen binnen de vergaderplaets als met caertspel* of bier buiten te dragen (art. 28).

Deze kaart werd op 9 december 1782 gewijzigd in verband met de begrafenis : de halve ton bier die te dier gelegenheid werd gedronken zou voortaan door alle konfraters betaald worden. De vrouwen moesten ook naar de begrafenis van de echtgenote van een konfeer komen mits de knaap hen 's daags tevoren had verwittigd.

De laatste rekening dateert van 1788 en ze werd nog niet eens afgesloten (41).

HEULTJE

Hendrik de Winter richtte in naam van zijn gezellen een verzoekschrift aan de kolveniersgilde van Leuven. Zij hadden het plan opgevat een kolveniersgilde op te richten onder bescherming van Sint-Niklaas, patroon van de parochie : zij wilden niet alleen bijen houden, maar ook de buks hanteren. Op 3 januari 1718 erkende de hoofdgilde de nieuwe vereniging. H. de Winter legde, in naam van zijn gezellen, daarop de eed af (42).

HOFSTADE-MUIZEN *(Mechelen)*

Te Hofstade-Muizen werd op 30 juni 1760 een bijengilde in het leven geroepen. Dit blijkt uit een verzoekschrift dat de konfreers in 1787 aan de wethouders van de stad en de provincie van Mechelen aanboden. Zij uitten het verlangen om in de toekomst de feestdagen van het H. Sakrament, de feestdagen van de H. Ambrosius en de requiemmis te mogen vieren in de kapel van Geerdegem in plaats van in de parochiekerk van O.-L.-Vrouw te Hofstade, zoals door de kaart werd voorgeschreven. De wethouders zagen geen enkele reden om dit verzoek af te slaan.

Als gevolg van de beslissing van de magistraat werden op 26 maart 1787 een drietal artikelen opgesteld die door de leden in de toekomst moesten onderhouden worden.

Op 7 december en 4 april moest er in de kapel van Geerdegem een mis worden opgedragen die door elke gildebroeder van begin tot het einde moest bijgewoond worden op de boete van 21 st. (art. 1).

De volgende dag diende er een jaargetijde met requiemmis gevierd te worden. Ook hier werd de aanwezigheid van iedereen vereist op de zelfde boete (art. 2). De mis op de feestdag van het H. Sakrament diende eveneens in de kapel gecelebreerd te worden (art. 3).

Er moet waarschijnlijk verwarring bij de leden ontstaan zijn en de magistraten grepen in. Op 5 november 1787 bevestigden zij dat iedereen zich op de vastgestelde boeten naar de nieuwe ordonnantie moest schikken (43).

HOEGAARDEN *(Neeren)*

Van de Sint-Ambrosiusgilde van Neeren zou alleen de breuk van omstreeks 1600 bekend zijn (44).

HOGEMIERDE

De datum van deze gilde is niet bekend, maar zij was omstreeks 1940 nog aktief. De leden hielden zich niet met schieten bezig. Zij konden teren dank zij het bezit van een stuk land. De gilde was nog een trommel rijk. Het beeld van de H. Ambrosius werd met andere beelden omstreeks 1920 uit de

---

(37) R. VAN HASSELT, *Over « bieboeren »*, blz. 23 ; L. MERKELBACH en A. HALLEMA, *Geschiedenis Ginneken*, blz. 230-236.

(38) S.A.T., Hs. JANSEN, *De Schuttersgilden*, blz. 63 ; P.J. GOETSCHALCKX, *Geschiedenis van Grobbendonk*, III, Hoogstraten, 1899, blz. 43 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Herentals*, Brussel, 1977, blz. 16.

(39) L. LIEKENS, *Het Ressort van Mecheten of Gesch. van Heist-op-den-Berg*, I, blz. 151-152 : S.A.T., Hs. JANSEN, *De schuttersgilden*, blz. 64.

(40) M. SACRE, *De voormalige dorpsschuttersgilden*, I, in : *Eigen Schoon en de Brabander*, XVI (1933), blz. 70. Afbeelding van de breuk : *Catalogue Exposition de Léau*, Zoutleeuw, 1924, blz. 69.

(41) L. DE SCHEPPER, *Hemiksem, De honigminnende liefhebbers van Sint Ambrosius (1708-1788)*, in : *Mengelingen J. Cornelissen*, Brecht, 1941, blz. 30-59 (*Oudheid en kunst*, XXXII, 1941). De kaart werd hier gepubliceerd ; L. DE SCHEPPER, *Oud en nieuw Hemiksem*, Antwerpen, 1957, blz. 199.

(42) E. VAN AUTENBOER, *Bijdrage Kolveniersgilden*, blz. 69. In het *Mededelingsblad Heemkring Kanton Westerlo*, vinden we in 1976, afl. 2 verschillende dokumenten uit het Fonds De Merode vermeld, nl. blz. 4, nr. 13 (1765) en nr. 21 (1718 : rekwest voor de oprichting) ; blz. 5, nr. 29 (1781). Zie ook *Mededelingsblad...*, 1976, afl. 2, blz. 31.

(43) S.A.M., *Mag. Res.*, 1787, fol. 164 ; *Mag. Ord.*, VII, 21, fol. 227. Deze *regulative* werd ondertekend door Peeter van Roosbroek, Peeter Jansens, Cornelis van Roosbroeck, Jacobus de Coninck, Jan van Kelst met konsoorten.

(44) M. SACRE, *De voormalige Doprsschuttersgilden*, I, in : *Eigen Schoon en de Brabander*, XVI (1933), blz. 72 ; Afbeelding van de breuk, in : *Catalogue Exposition de Léau*, blz. 71.

oude kerk verwijderd en ... verkocht (45).

HULSHOUT

Het bestaan van een Sint-Ambrosiusgilde te Hulshout blijkt uit een proces dat de « bieboeren » van Olen en Hulshout in 1710 met elkaar voerden. *De confreers vande goede handelinghe der Bien onder den Titel vanden H. Ambrosius* zouden op 12 november 1710 dezelfde kaart hebben gekregen als die van Olen (46).

JETTE SINT-PIETERS - GANSHOREN *(Brussel)*

In 1748 werd te Jette - Ganshoren een bijengilde opgericht met de heilige Carolus Borromeus als patroon. Dit blijkt uit de ordonnanties getrokken uit de kaart die minstens 28 artikelen moet geteld hebben. De gekende ordonnanties zijn 11 in getal en dienden de deken in zijn taak behulpzaam te zijn (47).

KALMTHOUT

Kalmthout kende een vereniging van « bieboeren » die de naam van Sint-Ambrosiusgilde droeg (48).

KAPELLEN *(Antwerpen)*

De *bieluyden* van Kapellen besloten op 26 oktober 1788, met consentement van pastoor Speekaert, een bijengilde van Sint-Ambrosius op te richten. Het aangenomen reglement telde 10 artikelen die alleen het verenigingsleven en het houden van bijen regelden.

Op te merken is dat wanneer een konfreer te laat in een lijkdienst kwam, hij 10 st. boete kreeg, maar een vrouw die niet tijdig aanwezig was, moest slechts 5 st. betalen (art. 5). Een konfreer, die ten grave gedragen werd, moest begeleid worden door de vier jongste leden die elk hun eigen flambeeuw moesten dragen. Deze flambeeuwen moesten branden bij het inhalen van de overledene, bij het zingen aan de baar en zo verder tot aan het graf (art. 10).

Het knaapschap werd tot in 1820 verhuurd (49).

KAPELLEN *(Brabant)*

Volgens L. Rock was in deze gemeente een bijengilde aktief (50).

KASTERLEE

In de Sint-Willibrorduskerk prijkt een beeld van de H. Ambrosius ; het dateert van de 2de helft van de 19de eeuw. Er bestond immers een bijengilde te Kasterlee, zeker in de vorige eeuw. Het *Historie-boek der Biegilde (18...-1865)* is bewaard gebleven (51).

KERKOM

Op het grondgebied van deze gemeente zouden de « bieboeren » zich in een gilde verenigd hebben (52).

KONTICH

Op 4 april 1705 richtten de « bieboeren » van Kontich een gilde op *tot meerdere eere* van het H. Sakrament des Altaars en onder bescherming van de H. Ambrosius. De kaart werd in 1754 vernieuwd,

(45) J.A. JOLLES, *De St. Ambrosiusgilden*, blz. 175 en 181 ; H. DONKERS, *De bijengulde St. Ambrosius Vught*, blz. 6.

(46) *Mededelingsblad Heemkring Kanton Westerlo*, 1976, afl. 3, blz. 5, nr. 27 (1710) en blz. 7.

(47) A. VERBOUWE, *De oude Biegilde te Sint-Pieters-Jette*, in : *Eigen Schoon en de Brabander*, XXVII (1944), blz. 17-19 ; L. VANDENCRUYCE, *Oude biegilden*, in : *Eigen Schoon en de Brabander*, LVI (1973), blz. 287-288.

(48) S.A.T., Hs. JANSEN, *De schuttersgilden*, blz. 81 ; J. VORSSELMANS, *Kalmthout door de eeuwen heen*, Brasschaat, 1944, blz. 70.

(49) R.A.A., *Gemeente-archief Kapellen*, nr. 22.

(50) Vgl. L. ROCK, *De St. Ambrosiusgilde van Rillaer*, blz. 63.

(51) R.A.A., *Gemeente-archief Kasterlee*, nr. 12 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Turnhout I*, Brussel, 1976, blz. 20.

(52) Vgl. L. ROCK, *De St. Ambrosiusgilde van Rillaer*, blz. 63.

In tegenstelling met andere gilden werd in Kontich gesproken van direkteur, prefekten en oudermannen die het bestuur waarnamen. Het was een gilde waarvan de leden geen schuttersaktiviteiten ontplooiden.

De Sint-Martinuskerk bezit een witgeschilderd houten beeld van de H. Ambrosius van omstreeks 1700 (53).

LAGE MIERDE

De Sint-Ambrosiusgilde bezat een kaart die geïnspireerd was op deze van Wommelgem. Er waren nochtans enkele wijzigingen aangebracht. De artikelen 32 tot en met 39 werden te Lage Mierde later bijgeschreven. De kaart telt in dit geval 40 artikelen (art. 40 = het originele art. 32) : zij staat genoteerd in een boekje, eigendom van de gilde, dat vermoedelijk tegelijkertijd met het bewaardgebleven notitieboekje van 1755 werd aangelegd. Op 7 december 1890 werd een nieuw reglement aanvaard. Tot in 1951 hield de gilde zich niet bezig met schieten. Zij bezat een trommel en een stukje land waarvan de opbrengst werd aangewend om te teren (54).

LANGDORP

Op 7 december 1708 werd in Langdorp een konfrerie van de H. Ambrosius in het leven geroepen. Pastoor Oliverus Collier was de eerste hoofdman en Jan Aerts de eerste deken. De hoofdman werd aangesteld voor het leven, maar de deken mocht slechts één jaar fungeren. De kaart bestond uit 16 artikelen en regelde de meest elementaire zaken : aanwerving van de leden, gedrag, feestelijkheden, schenken en verpachten van « bievaten ».

(53) R. VAN PASSEN, *Geschiedenis van Kontich*, [Deurne], 1964, blz. 697 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Kontich*, Brussel, 1975, blz. 28.

(54) J.A. JOLLES, *De schuttersgilden*, I, blz. 197 ; J.A. JOLLES, *De St. Ambrosiusgilden*. De tekst van de kaart (vóór 1755) werd gepubliceerd in : *Mededelingen van de Studiecommissie van de Bond van Schuttersgilden — « Het Kwartier van Oirschot »*, 4e aanvulling (maart 1980).

De leden was het verboden *met de caerte, terelinghen ofte ander thuysspel* te spelen tenzij met toestemming van de oversten (art. 6). Niemand mocht *toeback roecken* in de vergaderzaal op de boete van 1 st. (art. 15) (55).

LEEST

De stedelijke overheid van Mechelen verleende op 10 juli 1758 een kaart van 15 artikelen aan de nieuwe *bijengulde* of konfrerie opgericht binnen het dorp van Leest onder de jurisdiktie van de stad. De kommissarissen van het dorp hadden vooraf een gunstig advies uitgebracht.

Er moest tweemaal per jaar een plechtige mis gezongen worden in de parochiekerk : op 7 december, feestdag van de H. Ambrosius en op 4 april, sterfdag van de patroon (art. 1). De volgende dag diende er respektievelijk een jaargetijde en een mis voor de overleden broeders gecelebreerd te worden (art. 2). De konfreers moesten met flambeeuwen aanwezig zijn in de processies van het Allerheiligste Sakrament en op de dag van de kerkwijding (art. 3). Ieder lid was verplicht de begrafenis van een overleden broeder bij te wonen : het lichaam moest gedragen worden door de vier jongste konfreers. Indien het sterfhuis té ver af lag, dan moesten zij afgelost worden door de vier konfreers die hen onmiddellijk precedeerden (in ouderdom) (art. 5).

Verdere regelingen werden voorzien voor het aanvaarden van nieuwe leden, het verpachten van de « bievaten », het doen van de rekeningen, het bestuur (twee dekens, hoofdman), het gedrag, de knaap en de maaltijd.

De kaart moest elk jaar op de feestdag van de H. Ambrosius voor alle konfreers worden voorgelezen opdat niemand *redenen van ignorantie en saude konnen pretenderen* (56).

(55) L. HEYLEN, *Standregelen van de St. Ambrosiusgilde (van het Broederschap van den H. Ambrosius) te Langdorp*, in : *Het oude Land van Aarschot* XII (1977), afl. 2, blz. 92-94.

(56) S.A.M., *Mag. Ord.*, VII, 16, fol. 140-144.

LICHTAART

Te Lichtaart werd een Sint-Ambrosiusgilde opgericht in 1707. De kaart bevatte niet minder dan 24 artikelen. Zij bevindt zich in een register samen met een reglement van latere datum en een kroniek die begint in 1792. De oudst bewaarde kaart uit het register is de volledigste : ze werd geschreven in 1792 en telt 7 artikelen meer dan de latere uit de 19de eeuw.

Er werd voorgeschreven dat de konfreers met hun flambeeuwen bij de berechting van konfreers moesten aanwezig zijn (art. 1). De kaart moest jaarlijks op Sint-Ambrosiusdag of op een van de volgende twee dagen voorgelezen worden (art. 23) (57).

LINT

Lint schijnt zeker in 1714, een afzonderlijke Sint-Ambrosiusgilde gekend te hebben.

LOENHOUT

Tot omstreeks 1930 was te Loenhout een Sint-Ambrosiusgilde of bijengilde bedrijvig. Het beeld van de patroon bevond zich op het O.-L.-Vrouwkoor in de kerk van Sint-Pieter en Pauwel : jaarlijks werd er een mis gelezen ter gelegenheid van het teerfeest. Het 17de-eeuwse gepolychromeerd houten beeld van de heilige werd tijdens de Tweede Wereldoorlog vernield (59).

LOON OP ZAND

Op 24 mei 1784 werd in deze gemeente een Sint-Ambrosiusgilde in het leven geroepen. De kaart die 43 artikelen omvatte werd in 1785 geregistreerd. Ze vertoont veel gelijkenis met die van Teteringen.

Typisch is art. 22 : de gildebroeders mogen geen tabak op de kamer roken en met de kaarten spelen tenzij met toestemming van hoofdman en deken. Indien deze bestuursleden akkoord waren mochten de leden om prijs of om de vogel schieten, doch dit moest geschieden in september. Het schild van de eerste koning is gedateerd van 1785.

Deze gilde hanteerde de buks of het geweer, maar schakelde op 15 oktober 1967 over naar de handboog omdat het eerste wapen te gevaarlijk was (60).

MADE

De Sint-Ambrosiusgilde van Made werd in 1713 opgericht. De gildebroeders vierden in 1888 met de nodige luister hun 175-jarig bestaan. Talrijke voorwerpen werden toen nog bewaard : een vaandel, een schilderij. een bisschopshoed met de namen en jaren der koningen, en een zilveren wapenschild van 1738 (61).

MEER

De busgilde van St.-Jan-de-Doper en Sint-Ambrosius vond haar oorsprong in de 16de of 17de eeuw : de stichtingsdatum kon niet teruggevonden worden. Het waren « bieboeren » die de bus hanteerden. Thans zijn de bijen vergeten, maar de karabijn niet (62).

---

(57) De kaart werd gepubliceerd : J. HELSEN, *Het Bijengild van de H. Ambrosius te Lichtaart*, in : *Mededelingen Kunst- en Oudheidkundige Kring Herentals*, I (1934), 2de afl., blz. 25-37.

(58) Vgl. R. VAN PASSEN, *Geschiedenis van Kontich*, blz. 698.

(59) A.J. VAN AKEN, *Geschiedenis van Loenhout*, Antwerpen, [1938], blz. 40 en 41 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Brasschaat*, Brussel, 1977, blz. 23.

(60) J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden*, I, blz. 218-220 ; J.A. JOLLES, *De St. Ambrosiusgilden*, blz. 175 en 180-181 ; J. VERA, J. TOORIANS e a., *Aantekeningen van het Gilde St. Ambrosius 1784 Loon op Zand*, uitg. St. Ambrosiusgilde, 1977 (gestencild).

(61) P.M. VAN DORTMOND, *Het gilde van St. Ambrosius te Made*, in : *Sinte Geertruybronne*, XV (1938), blz. 83-84.

(62) GRATIANUS, *Meir (in de Kempen)*, Brussel, 1912, blz. 212 ; J. ERNALSTEEN, *Kempische Schuttersgilden*, in : *Oudheid en Kunst*, XLVII (1964), blz. 82-84 ; E. VAN AUTENBOER, *Bijdrage Kolveniersgilden*, blz. 46 ; S.A.T., HS. JANSEN, *De Schuttersgilden*, blz. 85.

HEEMSPIEGEL

Kaderblad van het Verbond voor Heemkunde vzw

Eindredaktie : Fr. Sillis, Christus-Koninglaan 50, 2510 Mortsel

Jg. 2, 1981 Nr. 2

PERSONALIA

Amaat SMEYERS werd tot sekretaris van het Verbond voor Heemkunde verkozen tijdens de vergadering van de Raad van Beheer op 7 februari 1981 te Sint-Martens-Latem. Een taaie werkkracht, een onverdroten ijver, stiptheid en orde wezen zijn « krachtwoorden ».

Prof. Dr. Robert VAN PASSEN werd op 7 februari 1981 tijdens de statutaire jaarvergadering van de Kring voor Heemkunde-Kontich tot voorzitter van deze Kring verkozen. Hij volgt Z.E.H. Dr. J. van Herck op, die op 7 juni 1980 omwille van zijn hoge leeftijd zijn ontslag had aangeboden. L. Hellemans werd tot ondervoorzitter verkozen. Hartelijk proficiat !

Alfons TIRELIREN, sekretaris van de Heemkundige Kring van Essen en konservator van het G. Meeusen- en het Karrenmuseum, ontving de Gemeentelijke Kulturele Prijs van Essen. De uitreiking van deze Prijs had plaats op 7 februari 1981 in het gemeentehuis. Hij vierde op 8 januari 1981 ook zijn 75ste verjaardag. Onze oprechte gelukwensen !

De Geschiedenisprijs 1980 van het Gemeentekrediet van België werd voor de Nederlandstaligen toegekend aan Rijkhard VAN GERVEN, stichter en ere-sekretaris-penningmeester van de Heemkundige Kring « Het Land van Beveren », en auteur van geschied- en letterkundige werken over de Polder. Onze hartelijke gelukwensen !

HEEMKUNDIG NIEUWS

De « Vereniging voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in Brabant » is een nieuw initiatief van het Verbond voor Heemkunde - Gouw Vlaams-Brabant. Het kontaktadres is A. Nijs, Kapelstraat 10, 3370 Boutersem.

Op 2 februari 1981 werd de voorlopige Bestuurscommissie van 't Centrum voor Vlaamse Volkskultuur (Gaillaitstraat 78, 1030 Brussel) o.l.v. Prof. Dr. J. Van Haver door mevrouw R. De Backer, Staatssecretaris voor de Vlaamse Gemeenschap, geïnstalleerd. Prof. Dr. S. Top heeft de wetenschappelijke leiding van dit Centrum, dat tot doel heeft elke inspanning voor het behouden en het stimuleren van de volkskultuur te steunen.

Op 13 februari 1981 belichtte J. van Hemelryck, konservator van het Ernest Claesmuseum te Zichem, te Mechelen enkele minder gekende facetten van het leven en het werk van E. Claes. Een tentoonstelling over E. Claes was tot 20 februari 1981 in de zaal « De Monte » te bezichtigen.

Het Projekt Plattelandsontwikkeling Alleman v.z.w. wil de ontwikkeling van stad en dorp in een direkte verbondenheid met de bevolking en naar mensenmaat stimuleren. Het geeft het tweemaandelijks tijdschrift *Dorpsinfo* uit, waarvan de abonnementsprijs 200 fr. per jaar bedraagt. Het sekretariaat is gevestigd op de Koningin Astridlaan 79, 9000 Gent. Tel. 091/21.11.48.

De jeugdateliers Plekijzer (Bornem), Tateljeeke (Wintam) en 't Kroeske (Mariekerke) hebben een zeskleurig glasraam (37 x 43), dat de spotnamen van Klein-Brabant voorstelt, laten vervaardigen.

BELANGRIJKE HEEMKUNDIGE GEBEURTENISSEN

MEIFEEST

Het 23ste Meifeest op « Ter Speelbergen » (Peredreef 5, 2880 Beerzel), ten huize van de familie Weyns, zal doorgaan op zondag, 24 mei 1981, om 15 u. Onze verbondsleden zijn er van harte welkom om dat heemkundig lentefeest mee te vieren.

GOUWDAGEN

Dit jaar houden alle gouwen van het Verbond voor Heemkunde een samenkomst voor hun aangesloten kringen :

- *Gouw Limburg :* Wijchmaal (Peer), 25 april 1981.
- *Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde :* Diksmuide, 16 mei 1981.
- *Gouw Antwerpen :* Herenthout, 24 mei 1981
- *Verbond van de Kringen voor Heemkunde in Oost-Vlaanderen :* Okegem (bij Ninove), 31 mei 1981.
- *Gouw Vlaams-Brabant :* Aarschot, 7 juni 1981.

LANDDAG VAN HET VERBOND VOOR HEEMKUNDE

De 24ste Landdag van het Verbond voor Heemkunde zal om redenen van organisatorische aard plaatsvinden tijdens het derde weekeind van september, d.w.z. op 19 en 20 september 1981, te Leuven. Het programma zal later meegedeeld worden.

De Landdag zal in het teken staan van het achtste lustrum of het veertigjarig bestaan van het Verbond voor Heemkunde. Als biezonder kongresthema werd « archeologie » gekozen.

Verbond van Heemkunde
Gouw Antwerpen v.z.w. (vervolg)

GROBBENDONK

Heemkundige Kring « Awena ».
Voorzitter : J. Van Dyck, Leopoldstr. 22, 2280 Grobbendonk ; sekretaris : D. Dingenen, Leopoldstr., 2280 Grobbendonk.

Museum : Archeologisch Museum (Gemeentehuis), Boudewijnstr. 4, Grobbendonk. Bezoek op aanvraag.

HALLAAR

Heemkring « Berthout » v.z.w.
Voorzitter : R. Vertommen, Leopoldlei 24, 3101 Hallaar ; sekretaris : P. Winckelmans, Standaartstr. 8, 3100 Heist-op-den-Berg.

Periodiek : *Informatieblad [van de] Heem-Kring « Berthout », Hallaar.* 1972(I)-

HEIST-OP-DEN-BERG

Heemkring « Die Swane » v.z.w.
Voorzitter : M. Van der Auwera, Mechelbaan 156, 2880 Beerzel ; sekretaris : A. Van Camp, Peredreef 1A, 3100 Heist-op-den-Berg.

Periodiek : *'t Swanekoertertje. Tijdschrift van de Heistse Heemkundige Kring « Die Swane ».* 1972(I)-. — *'t Zwaantje. Jaarboek voor het Land van Heist en omliggende.* 1950(I)-.

Museum : Heemmuseum « Die Swane », Kerkplein 23, Heist-op-den-Berg. Bezoek : van Pasen tot einde september — zaterdag : 14-18 u. — zondag : 10-12 en 14-18 u.

HERENTALS

Herentalse Kring voor Heemkunde en Geschiedenis v.z.w.
Voorzitter : H. Verhaegen, Lierseweg 24, 2410 Herentals ; sekretaris : J. Goris, Nieuwstr. 20, 2410 Herentals.

HERENTHOUT

Heemkring « Sandelyn ».
Voorzitter : N. Horemans, Boudewijnlaan 6, 2270 Herenthout ; sekretaris : J. Geudens, Herentalsesteenweg 13, 2270 Herenthout.

Periodiek : *Sandelyn. Jaarboek uitgegeven door de Heemkundige Kring « Sandelyn » voor Herenthout en omliggende.* 1971(I)-.

Museum : Ambachtenmuseum (gemeentelijke jongensschool), Zwanenberg 3, Herenthout. Bezoek : tijdens drie opendeurdagen en op aanvraag.

ITEGEM

Heemkring « Ter Borcht ».
Voorzitter : L. Janssens, Parklaan 19, 2598 Itegem ; sekretaris : H. Van Noten, Mechelsesteenweg 5, 2598 Itegem.

KAPELLEN

Culturele Kring van Kapellen v.z.w.
Voorzitter : J. Lenaerts, Hoevensebaan 57, 2080 Kapellen ; sekretaris : J. Van de Wijgaert, Koning Albertlei 38, 2080 Kapellen.

Periodiek : *'t Bruggeske. [Jaarboek].* 1969(I)-.

KESSEL

Heemvrienden.
Voorzitter : F. Lens, Berlaarsesteenweg 31, 2508 Kessel ; sekretaris : R. Van den Broeck, Liersesteenweg 119, 2508 Kessel.

Periodiek : *Salvator. Kessels driemaandelijks cultureel tijdschrift.* 1972(I)-.

KONTICH

Kring voor Heemkunde Kontich v.z.w.
Voorzitter : R. Van Passen, Anselmostr. 75, 2000 Antwerpen ; sekretaris : J. Hellemans, Antwerpsesteenweg 48, 2550 Kontich.

Periodiek : *De Dorpsaard. Driemaandelijks tijdschrift van de Kring voor Heemkunde Kontich.* 1980(I)-.

Museum : Museum voor Heem- en Oudheidkunde, Molenstr. 32, Kontich. Bezoek : 2de zondag van de maand — kermisdagen : 14-17 u.

LIER

Gilde « Heren van Lier » v.z.w.
Voorzitter : W. Van den Roye, Cardijnstr. 20/2, 2500 Lier ; sekretaris : W.J. Vets, Lisperstr. 68, 2500 Lier.

Heemkring « Lyrana ».
Voorzitter : Fr. Verstreken, Kanunnik Davidlaan 22, 2500 Lier ; sekretaris : W. Schroyens, Oudstrijderslaan 3, 2500 Lier.

Periodiek : *Lyrana. Tweemaandelijks tijdschrift van Heemkring Lyrana.* 1976(I)-.

LINT

Heemkundige Kring « Eugeen Goeyvaerts ».
Voorzitter : J. Verbeeck, Liersesteenweg 67, 2548 Lint ; sekretaris : E. Claus-Vandenbroeck, Binnenveldlaan 7, 2548 Lint.

MALLE

Heemkundige Kring van Malle (Westmalle-Oostmalle).

Voorzitter : K. Van Bavel, Antwerpsesteenweg 242, 2140 Malle ; sekretaris : F. Bosch, Turnhoutsebaan 36, 2150 Malle.

MECHELEN

Mechelse Vereniging voor Archeologie.
Voorzitter : J. Verbeemen, Nieuwe Beggaardenstr. 6, 2800 Mechelen ; sekretaris : P. Raffo, Frans Halsvest 70, 2800 Mechelen.

Periodiek : *Mechlinia. Tweemaandelijks tijdschrift.* 1973(I)-.

MERKSEM

Kring voor Heemkunde — Merksem.
Voorzitter : L. Michielsen, Boerenkrijgholaan 20, 2060 Merksem ; sekretaris : L. Van Soom, Terlindenhofstr. 48, 2060 Merksem.

Periodiek : *De Kijkuit. Driemaandelijks tijdschrift van de Kring voor Heemkunde, Merksem.* 1973(I).

Museum : Documentatiecentrum, Hofke van Roosendael, Terlindenhofstr. 265, Merksem.

MOL

Molse Kamer voor Heemkunde, Geschiedenis en Folklore v.z.w.
Voorzitter : P. Vos, Gooreinde 59, 3180 Westerlo ; sekretaris : M. Bullen-Tijskens, Ad. Reydamslaan 25, 2400 Mol.

OELEGEM

Heemkundige Kring « De Brakken ».
Voorzitter : W. Van der Avert, Knodlaan 31, 2231 Oelegem ; sekretaris : M. Kennes, L. Ecranlaan 14, 2231 Oelegem.

Periodiek : *Kontaktblad [van de] Heemkundige Kring « De Brakken ». [Jaarboek].* 1975(I)-.

OEVEL

Heemkring « Ansfried » v.z.w.
Voorzitter : Fr. Verrezen, Gemeentestr. 31, 2431 Oevel ; sekretaris : J. Verrezen, Lelielaan 6, 2431 Oevel.

Museum : Historisch Streekmuseum van de Zuiderkempen, Sint-Michielstr., Oevel. Bezoek : 1ste zondag van april tot en met oktober.

OLEN

Heemkring « De Linde » v.z.w.
Voorzitter : H. Van Hemeldonck, Oosterwijkseweg 42, 2430 Olen ; sekretaris : M.J. Janssens, Narcissenstr. 24, 2430 Olen.

Periodiek : *Lindeblad. Periodieke uitgave van Heemkring « De Linde ».* 1975(I)-.

PUTTE

Heemkundige Kring « Het Molenijzer ».
Voorzitter : Fr. Torfs, Patronaatsweg 8, 2870 Putte ; sekretaris : E. Van den Putte, Mechelbaan 545, 2870 Putte.

RANST

Kring voor Heemkunde en Geschiedenis « Doggenhout ».
Voorzitter : V. Noels, Twee Gezusterslaan 39, 2100 Deurne ; sekretaris : F. Van Beeck, Veldstr. 64, 2228 Ranst.

RIJMENAM

Heemkring « Het Hoefyser ».
Voorzitter : J. Geens, Hoogstr. 44, 2830 Rijmenam ; sekretaris : H. Verstraeten, Zandstr. 34, 2850 Keerbergen.

Museum : 't Smiske, Hoogstr. 42, Rijmenam. Bezoek : elke zondag van juli en augustus.

SCHELLE

Heemkring « Bijsterveld ».
Voorzitter : E. Wilssens, Rupelstr. 2, 2621 Schelle.

Museum : Heemmuseum « Bijsterveld », Peperstr. 48, Schelle.

MIERLO

De oprichtingsdatum van deze Sint-Ambrosiusgilde schijnt onbekend te zijn. Ze was in 1809 aktief. Zeer eigenaardig is het *Liet van het Bieken* (13 strofen) dat onder de gildebroeders werd gezongen. Het is niet bekend of er ook geschoten werd (63).

MOL

De Sint-Ambrosius- of bijengilde zou dateren van het begin van de 18de eeuw. De dokumenten van de thans nog bestaande gilde zijn verdwenen. De gilde is bekend van toen één van haar leden Alexis van Baelen, schepen van de voogdij, gedwongen werd lid te worden van de Sint-Barbaragilde ; hij verzette zich en geraakte daardoor in een geruchtmakend proces verwikkeld. De gilde telde toen ongeveer 40 leden (64).

MORTSEL

In deze gemeente werd op 7 december 1694 overgegaan tot de stichting van een bijengilde. Werd de kaart van Wommelgem ook als voorbeeld genomen (65) ?

MUIZEN

Zie : Hofstade.

NIEL

Deze streek was zoals we uit andere bronnen weten geschikt voor het houden van bijen. Wanneer de bijengilde ontstond, schijnt nog niet geweten te zijn. Er wordt beweerd dat ze in 1705 zou opgericht zijn. Er bestaan twee reglementen van uit de Franse tijd : het eerste bevat 16 artikels en het tweede 24 punten. Zijn het afschriften van oudere kaarten, maar aangepast aan de tijd ?

De O.-L.-Vrouwkerk bezat een gepolychromeerd houten beeld van Sint-Ambrosius (18de eeuw), maar het is niet meer ter plaatse (66).

NUNEN

De bijengilde zou de enige vereniging geweest zijn waar de vrouwen aan het teerfeest konden deelnemen. Dit lijkt toch niet helemaal juist te zijn ! (67).

OIRSCHOT

De Sint-Ambrosiusgilde werd te Oirschot in 1766 gesticht en bleef tot in 1869 aktief : de leden bekommerden zich alleen maar om de bijenteelt. Dit blijkt uit de kaart die niet minder dan 63 artikelen bevatte : ze werd op 8 maart 1766 aanvaard nadat de leden zich sedert 1751 met de teelt van bijen hadden onledig gehouden.

Het reglement bevat uitvoerige instrukties in verband met het bestuur (de president of opperproost, zes proosten, griffier of boekhouder), het aannemen van konfraters, het uittreden, de overlijdens, het verpachten der « bievaten », het visiteren en wegen der bijen in de maand september, de boeten, de aanstelling van een knecht, de viering van van het patroonsfeest, het gedrag en het vergaderlokaal. Om meer luister aan de *societijt* bij te zetten werd voorgeschreven een kenteken te laten maken (art. 37). Dit bestond uit *een silvere plaatjen ter groote van een gulden*, waarop *gegraveert sal worden een bijkorff en een Ambrosius* ; hieronder moest

(63) J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden*, II, blz. 32-34 (met de tekst van het lied) ; J.A. JOLLES, *De St. Ambrosiusgilden*, blz. 177 en 180.

(64) S.A.T., Hs. JANSEN, *De Schuttersgilden*, blz. 91 ; E. VAN AUTENBOER, *Uit het Molse volksleven. A. De schuttersgilden van Mol*, in : *Profiel van Mol*, [Retie], 1971, blz. 225-226.

(65) R.A.A., *Gemeente-archief Mortsel*, nr. 86 : *Rekeningen der verpachte bievaten*, 1702-1745 ; nr. 87 : *Rekeningen*, 1696-1709 ; nr. 88 : *Rekeningen 1709-1750 ;* nr. 89 : *Losse stukken in verband met het verpachten van de bievaten (1723-1750) ;* H. DIERCKX, *Geschiedenis van Mortsel*, Mortsel, 1961, blz. 141-142 en 296-297.

(66) R.A.A., *Gemeente-archief Niel*, nr. 20. (De in de inventaris vermelde ledenlijst bevond zich niet in deze bundel) ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Boom*, Brussel, 1977, blz. 20.

(67) Vgl. *Mededelingen Heemkring Kanton Westerlo*, 1976, afl. 1, blz. 25.

gegraveerd worden *het welweesen der bijen* (art. 58).

De plaatjes van de regerende proosten moesten in een knoopsgat aan een geel zijden lintje gedragen worden telkens er vergaderd werd (art. 60). Het kenteken van de proost diende een kroontje te hebben (art. 61) (68).

OLEN

De Sint-Ambrosiusgilde van Olen ontving in 1710 een kaart ; zij hield op te bestaan in 1902 bij het overlijden van de laatste deken. Het was een vereniging van « bieboeren ».

Jan Filip Eugeen van Merode, markies van Westerlo en graaf van Olen, was de heer die op 12 november 1710 een kaart verleende aan de *compagnie der bielieden van onsen dorpe ende graefschappe van Olen.* Dit reglement telde 30 artikelen, maar de gepubliceerde kaart bezat 31 artikelen. Dit 31ste artikel is er later bijgekomen. Dit moet gebeurd zijn vóór oktober 1758 wanneer de kaart terug werd goedgekeurd door de toenmalige markies van Westerlo, een bevestiging die hij nogmaals deed op 29 april 1768.

De kaart behelsde voorschriften in verband met het vieren van de patroon, de overlijdens, het aanvaarden van nieuwe leden, de verpachting van de bievaten, de feestelijkheden, het gedrag (injuries, kwetsuren, zweren, twist), de boeten, het bestuur en het uittreden. Ze is kennelijk geïnspireerd door de kaart der schuttersgilden van Westerlo en Olen.

De leden van de bijengilden moesten, zoals de schutters, zweren in de katholieke religie te zijn en te blijven : ze moesten eventueel kerken en godshuizen beschermen (art. 21). Alle leden moesten de uitvaart van een aflijvige medebroeder bijwonen tenzij deze gestorven zou zijn van de *haelende haestige* ziekte (art. 18). Van schieten werd er niet gesproken.

Het Museum Frans Claes bezat de grote koperen trommel die dateerde van 1773 : zij was versierd met een gedreven plaat waarop de H. Ambrosius stond afgebeeld.

Het witgeschilderde houten Sint-Ambrosiusbeeld (18de eeuw) verdween omstreeks 1910 uit de kerk, maar werd in 1935 — gelukkig ! — teruggebracht (69).

OOSTERHOUT

Willem Hendrik, prins van Oranje, verleende op 30 april 1670 een kaart van 31 artikelen aan de bijenboeren van Oosterhout.

Deze kaart, waarin geen sprake van schieten is, schrijft bepalingen voor in verband met het houden van bijen, de maaltijden, het gedrag, de aanvaarding, de sterfgevallen, het bestuur (twee overdekens en dekens), het huwelijk en het uittreden.

Het was verboden tijdens een vergadering of maaltijd, *wyn, Brandewyn oft Toeback* te eisen of te drinken. De leden mochten dit wel doen buiten de vergadering, maar op eigen kosten (art. 14) (70).

OOSTMALLE

De Sint-Ambrosiusgilde van Oostmalle wordt reeds in 1712 gesignaleerd. Zij is waarschijnlijk tijdens de Franse Omwenteling van het terrein verdwenen. In oktober 1928 werd zij terug opgericht (71).

---

(68) Kaart gepubliceerd in : *Campinia,* VI, nr. 24 (jan. 1977), blz. 167-170 ; VII, nr. 25 (april 1977), blz. 47-50 ; nr. 27 (oct. 1977), blz. 133-136.

(69) *Mededelingen Heemkring Kanton Westerlo,* 1976, afl. 2, blz. 34 ; 1976, afl. 3, blz. 4, nr. 16 *(Restrictie en ordonnantie van de compagnie St. Ambrosius te Olen 1711) ;* blz. 5, nr. 27 *(Restrictie en ordonnantie St. Ambrosiusgilde te Olen en Hulshout) ;* J. LAUWERYS, *Het Bijengild van Sint Ambrosius te Oolen,* in : *Mededelingen van de Kunst- en Oudheidkundige Kring van Herentals en Omstreken,* II (1935), blz. 43-53 en in : *Oolensche Bijdragen,* I, Brecht, 1938, blz. 26-36.

(70) R. VAN HASSELT, *Over « Bieboeren »,* blz. 23 ; V. VAN DER AURA, *Ordonnantie van Willem van Oranje voor het Bijenhoudersgilde te Oosterhout,* in : *Taxandria* (N.-Brab.), IV (1897), blz. 277-285.

(71) T. DE MOLDER, *Geschiedenis van Oostmalle,* Turnhout, 1947, blz. 251-253.

OSSENDRECHT

Er werkte te Ossendrecht een bijengilde die op 6 september 1762 een verzoek tot oprichting had ingediend. Zij bemoeide zich alleen met bijen en schapen, niet met schieten (72).

PRINCENHAGE

De « bieboeren » van Princenhage werden op 10 december 1695 met een kaart begiftigd (73).

PUT

Op 18 februari 1707 schonk de Sint-Sebastiaansgilde van Leuven een perkamenten kaart *op den naem van den H. Ambrosius* aan de gilde van Put. Betreft het een bijengilde die ook de handboog als ontspanning hanteerde ? (74).

PUTTE *(onder Hoeven)*

De Sint-Ambrosiusgilde was in het bezit van twee kaarten : één van Leuven en één van Bergen-op-Zoom. In 1716 wendde ze zich tot de kolveniers van Leuven met een verzoek. Sinds twaalf jaren telde hun konfrerie 40 leden en deze wensten een gilde te vormen om ook de *busse* te kunnen exerceren. De hoofdgilde gaf op 31 oktober 1716 haar toestemming.

De breuk werd in 1819 verkocht. Dit was de oorzaak van moeilijkheden in de gilde tussen J.B. van Camp en andere oud-leden. Eerstgenoemde had een verzoekschrift ingediend bij de gouverneur van Antwerpen. Waarom ? Op 23 of 30 april 1819 had Cornelius Leys, hoofdman van de Sint-Ambrosiusgilde van Putte, de sleutel van de gildekas gegeven aan koning J.B. van Dijk. Deze had zich daarom naar de gildekamer, bij de weduwe Frans Verstraten, begeven en had uit de kas het zilver (15 schilden) weggenomen. Samen met Cornelis Denis had hij dit zilver te Antwerpen voor 71 gulden verkocht. Volgens Van Camp waren de gildebroeders onkundig van deze transaktie. Bovendien hadden de twee gildebroeders geen bewijs van de verkoop meegebracht. Het zilver zou, volgens Van Camp en andere koningen 2 p. 4 onsen gewogen hebben. Gerekend aan 3 guld. 10 st. per ons, zouden deze schilden 126 gulden moeten opbrengen hebben ! Dit was niet eerlijk ! Van Camp werd bovendien op 31 mei 1820 uit de gilde gestoten omdat hij een schelm of dief zou zijn. Deze sanktie werd getroffen volgens de kaarten van Leuven en van Bergen-op-Zoom.

Als gevolg van deze incidenten vroeg Van Camp het schild terug dat hij geschonken had toen hij in 1787 koning was geworden. De gilde zou hem de waarde ervan mogen terugbetalen maar de schuldigen moesten de boete storten die op deze misbruiken stond.

Er rees een dilemma : de hoofdman wou niet toegeven en Van Camp kon wegens gebrek aan geld geen proces inspannen.

De arrondissementskommissaris Ch. Meyers zond op 20 nov. 1820 het rekwest terug dat de gouverneur hem ter beoordeling had toegezonden. Hij was formeel : de verkoop was op regelmatige wijze geschied met toestemming van de leden. Van Camp was er aan voor zijn moeite (75).

RETIE

In 1769 werd te Retie overgegaan tot de vorming van een konfrerie van Sint-Ambrosius om het Allerheiligste te vereren en de processie met flambeeuwen te vergezellen.

Het beeld van Sint-Ambrosius in de Sint-Martinuskerk (gepolychromeerde steen) da-

---

(72) J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden,* II, blz. 90 ; J.A. JOLLES, *De St. Ambrosiusgilden,* blz. 177 ; R. VAN HASSELT, *Over « Bieboeren »,* blz. 23.

(73) R. VAN HASSELT, *Over « Bieboeren »,* blz. 23.

(74) E. VAN AUTENBOER, *De Sint-Sebastiaansgilde van Leuven ,hoofdgilde van Brabant, geeft caerten (1655-1736),* in : *Taxandria,* n.r. XLII-XLIII (1970-71), blz. 21.

(75) J. ERNALSTEEN, *Kempische Schuttersgilden,* in : *Oudheid en Kunst,* XLV (1962), blz. 66-69 ; E. VAN AUTENBOER, *Bijdrage Kolveniersgilden,* blz. 53-54 ; Provinciaal Archief, nr. 17067 (Doc. J. Ernalsteen).

teert van de eerste helft van de 16de eeuw (76).

RILLAAR

De hertog van Arenberg, heer van Aarschot, verleende op 21 oktober 1777 zijn goedkeuring aan een kaart die door een twintigtal bijenboeren van Rillaar was opgesteld. Deze gilde floreerde tot omstreeks 1830. De kaart (25 artikelen) bleef praktisch ongewijzigd. Alleen art 3 en 4 over het vieren van de feestdagen en het aanvaarden van een nieuwe konfreer werden in 1817 gewijzigd.

Het reglement bevatte de traditionele voorschriften over het aannemen der leden, de overlijdens, de feestdagen, de zielemissen, de verpachting van de bievaten, de vergaderingen, het verteer en het gedrag.

Er zijn nochtans enkele artikelen die onze speciale aandacht mogen gaande houden. Vermits er personen gevonden waren die *den geur van den smoortabac* niet goed konden verdragen, werd het de konfreer verboden tijdens de vergaderingen te *smooren ofte tabac te rooken*. Buiten de kamer deed iedereen wat hij wilde (art. 21).

In de missen op feestdagen of met lijkdiensten werden de leden verplicht *op hun beste* gekleed te zijn. Bij *vuyl oft ontstuymig weder* volstond een *eerlijk kleed ofte habijt* (art. 6).

De hoofdman, dekens of andere leden waren verplicht terstond de hoofddrossaard van Aarschot te verwittigen wanneer een konfreer ruzie maakte, wanneer hij wilde vechten of vocht met slagen (hand, stok of iets anders) of zijn mes trok of dreigde te trekken. Deze schuldige broeder diende gestraft te worden (art. 18).

En dan het laatste punt ! Alle gezellen waren verantwoordelijk voor al wat hun vrouwen zouden misdoen tegen het reglement (art. 25).

In 1788 vreesden de gezellen dat zij getroffen werden door de beperkende maatregelen die Jozef II tegen de gilden had uitgevaardigd. Zij wendden zich daarom tot de centrale overheid voor nadere uitleg. Het betekende voor hen een ware opluchting toen zij het antwoord lazen dat hen op 22 juni 1786 werd toegestuurd : de gilde of Broederschap van Sint-Ambrosius viel niet onder het bewuste dekreet (77).

ROOSENDAAL

De Sint-Ambrosiusgilde ontving op 13 november 1713 haar statuten. De laatste rekeningen dateren van 1820. Deze gildebroeders beoefenden ook het schieten (78).

SINT-MICHIELSGESTEL

De datum van oprichting van deze bijengilde is nog niet gekend. Na 1796 ? Het schieten werd er niet beoefend (79).

SINT-PIETERS-LILLE

Heeft hier een bijengilde bestaan ? (80).

SPRUNDEL

De bijengilde van deze gemeente mocht op 10 december 1762 een kaart in ontvangst nemen (81).

STABROEK

In 1724 kan de aktiviteit van een bijengilde worden vastgesteld. In de Sint-Catharinakerk bevindt zich een gepolychromeerd beeld van de H. Ambrosius (17de eeuw) (82).

TERHEYDEN

De bijenboeren ontvingen hier op 28 februari 1708 een kaart (83).

TETERINGEN

De kaart waarmee de gilde op 22 oktober 1717 door de overheid werd begiftigd, regelde het houden van bijen binnen Teteringen. De leden moesten met rouwmantels hun overleden konfraters ten grave leiden.

Deze « bieboeren » waren ook schutters. Reeds in 1718 werd een schutsboom opgericht. Het vogelschieten geschiedde op 25 juli (84).

TURNHOUT

De Sint-Ambrosiusgilde van Turnhout werd in 1713 hervormd. Te Baarle-Nassau werd een kopie van de kaart der plaatselijke gilde gehaald. Enkele tijd later ontstond het verlangen een kolveniersgilde te vormen. De hoofdman van de konfrerie Sint-Ambrosius genaamd de *Byegulde*, J.B. Cleymans, richtte zich tot de hoofdgilde van Leuven. Het aantal leden was zodanig gegroeid dat bij hen de wens ontstaan was om een *formele* gilde te vormen : zij wilden met de bus schieten en tevens de H. Barbara als patrones vereren. De gilde had reeds de toestemming verworven van de wethouders en van de rentmeester in naam van de koning van Pruisen, die toen heer van Turnhout was. De hoofdgilde opperde geen bezwaren en verleende haar akkoord op 16 maart 1717.

De toelating van de koning van Pruisen zelf volgde enkele maanden later : op 6 november 1717 was dit dokument ondertekend. De koning stelde maar één voorwaarde : de gildebroeders mochten nooit iets ondernemen of doen dat de belangen van de jacht van de vorst zou kunnen schaden.

De kolveniersgilde bleef de naam Sint-Ambrosiusgilde behouden, maar ze vierde eveneens de H. Barbara als patrones. De Turnhoutenaren schikten zich voor het schieten naar de kaart van Leuven, maar inspireerden zich voor het houden van bijen op het reglement van Baarle-Nassau. De kolveniers overleefden de Franse Omwenteling niet (85).

VEERLE

Alhoewel er geen rechtstreekse bewijzen voorhanden lijken, toch moet er te Veerle een bijengilde aktief geweest zijn. De pastoor kocht in 1769 een beeld van de H. Ambrosius. Voor wie ? In 1777 noteerde de onderpastoor dat er op het feest van de H. Ambrosius een requiemmis voor de overleden broeders en zusters werd opgedragen. Voor de bijengilde ? (86).

VORSELAAR

In de 18de eeuw kwam hier een Sint-Ambrosiusgilde tot stand. De gildebroeders hielden zich bezig met schieten. De gilde bestond nog altijd in 1957 (87).

VUGHT

De bijenboeren waren verenigd in een gilde met Sint-Ambrosius als patroon : deze vereniging werd in 1920 opgericht. Naar het voorbeeld van een oude en verdwenen bijengilde ? (88).

---

(76) E. SNEYERS, *Bijdrage tot de geschiedenis van Retie*, Retie, 1972, blz. 69-71 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Turnhout II*, Brussel, 1977, blz. 56.

(77) L. ROCK, *De St. Ambrosiusgilde van Rillaer*, in : *Hagelands gedenkschriften*, VIII (1914), blz. 63-73.

(78) R. VAN HASSELT, *Over « Bieboeren »*, blz. 23-24.

(79) J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden*, II, blz. 27 ; J.A. JOLLES, *De St. Ambrosiusgilden*, blz. 177.

(80) Vgl. S.A.T., Hs. JANSEN, *De Schuttersgilden*, blz. 113.

(81) Vgl. L. MERKELBACH en A. HALLEMA, *Geschiedenis van Ginneken en Bavel*, blz. 231.

(82) E. VAN STABROUCK, *Polder en Kempen*, Antwerpen, [1937], blz. 220 ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Kapellen*, Brussel, 1977, blz. 30.

(83) Vgl. L. MERKELBACH en A. HALLEMA, *Geschiedenis van Ginneken en Bavel*, blz. 231.

(84) De kaart van Teteringen zou dezelfde als die van Roosendaal zijn. J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden*, II, blz. 154-158 en 245. J.A. JOLLES, *De St. Ambrosiusgilden*, blz. 177 en 178-180.

(85) J. JANSEN, *De Kolveniers- en Biegilde van St.-Ambrosius te Turnhout*, in : *Taxandria*, 1923, blz. 100-116 ; E. VAN AUTENBOER, *Bijdrage Kolveniers*, blz. 59-63.

(86) Vgl. J.L. MICHIELSEN, *Proeve van een geschiedkundig overzicht der gemeente en parochie die Veerle wordt genoemd*, [Veerle, 1973], blz. 132. (gestencild).

(87) S.A.T., Hs. JANSEN, *De Schuttersgilden*, blz. 116.

(88) H. DONKERS, *De bijengulden in de Meijerij : Het Ambrosius Gilde Vught*, in : *De Kleine Meijerij*, VIII (1955), afl. 5, blz. 11.

WALEM

Deze vrijheid, grenzend aan Mechelen, kende eeuwenlang een bloeiend gildeleven. Een bijengilde mocht niet ontbreken. Na toelating van de drossaard verkregen te hebben, wendden burgemeester J.B. Du Ré, schepen Francis Goyvaerts, Bartholomeus de Clerck en konsoorten zich tot de koning om zijn goedkeuring te verwerven. Karel, koning van Spanje, hertog van Brabant, enz. bevestigde langs de Raad van Brabant op 1 juni 1711 het reglement van 19 artikelen dat de verzoekers hadden opgesteld.

Sinds enkele jaren was het *dirigeren der bien*, volgens de motivatie van de indieners van het rekwest, meer en meer toegenomen. Hierdoor was ook de devotie tot God en zijn heiligen toegenomen. Dit bleek uit het gebruik van flambeeuwen en kaarsen in de kerk en in de processies. Het aantal liefhebbers was in Walem zó toegenomen dat de noodzakelijkheid ontstaan was om, naar het voorbeeld der omliggende dorpen, een konfrerie te vormen. Zij zouden graag de toelating krijgen tegen de a.s. feestdag van het H. Sakrament.

Het reglement bevatte de gewone bepalingen over het aanvaarden van leden (zij moesten zijn van *goeden naeme ende faeme op wiens christelycke seden, beleeftheyt ende goede conversatie niet en valt te seggen*), het inkomgeld (24 st.), het zorgen voor een witte flambeeuw (elke flambeeuw moest een *gelyck merckteeken* dragen), het inbrengen van een « bievat », het vieren van Sint-Ambrosius (7 december en 4 april), het overlijden, het verpachten van « bievaten » om de drie jaren, het kiezen van een nieuwe voorganger of direkteur (om de 3 jaar), het gedrag, het uittreden uit de gilde en het voorlezen van de kaart. Een nieuwigheid schijnt wel dat de nieuwe voorganger (voorzitter) eerst als knaap moest dienen en dan als meester (art. 16).

Er ontstond onmiddellijk beroering in de vrijheid bij het uitgaan van de processie op H. Sakramentsdag. Aan de basis van de onenigheid lag art. 4 van het reglement van de nieuwe Sint-Ambrosiusgilde. Dit bepaalde dat de broeders op deze feestdag met brandende flambeeuwen het Venerabel moesten vergezellen, zowel vóór als neffens het *pavillion*. Zij moesten meegaan en ook weerkeren tot in de kerk tot met de benediktie. Ook het lof moesten zij bijwonen. Welnu, deze verplichting was een gewoonte die de Sint-Sebastiaansgilde sinds onheuglijke tijden onderhield. Gevolg ? Tijdens de processie werd er zodanig getwist en schandaal veroorzaakt dat de pastoor verplicht werd met het H. Sakrament terug naar de kerk te keren.

De Sint-Sebastiaansgilde bracht dit geschil voor de Raad van Brabant. Twee jaren later, op 13 september 1713, werd een akkoord bereikt.

Het beeld van de H. Ambrosius (gepolychromeerde steen), een werk van de bekende Mechelse beeldhouwer J.F. Boeckstuyns (± 1650-1734), werd tijdens de brand van 1952 verwoest (89).

WECHELDERZANDE

De Sint-Sebastiaansgilde van Leuven verleende op 2 februari 1707 *een pampieren caerte aen(de) gulde op naam van de H. Ambrosius tot Wechel (kwartier van Turnhout* (90).

WESTERHOVEN

Deze Sint-Ambrosiusgilde, die tot omstreeks 1940 aktief bleef, ontplooide geen schuttersaktiviteiten (91).

---

(89) R.A.A., *G.A. Walem*, nr. 62. *Register van de Gilden* (afschrift van de kaart) ; A.R.B. Alg. Rijksarchief Brussel), *Processen der Gilden*, doos 9. Proces 59 ;T. COOREMANS, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Waelhem*, Mechelen, z.j., blz. 97-100 ; A. GOETSTOUWERS, *Geschiedenis der Vrijheid Walem*, 1946, blz. 39-42) (gestencild) ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Mechelen*, Brussel, 1979, blz. 79.

(90) E. VAN AUTENBOER, *De Sint-Sebastiaansgilde van Leuven, hoofdgilde van Brabant, geeft caerten* (1665-1736), in : *Taxandria*, n.r. XLII-XLIII (1970-71), blz. 21 en 61-62.

(91) J.A. JOLLES, *De St Ambrosiusgilden*, blz. 181.

WESTMEERBEEK

De kaart van de Sint-Ambrosiusgilde onder de titel van de H. Sebastiaan werd op 1 december 1751 door de hoofdgilde van Leuven ondertekend. Zij bevat 29 artikelen en de eed : zij werd te Leuven gedrukt door Henricus van der Haert, wonende in de Gulden Helm bij de Merckt.

De artikelen 1 tot en met 28 handelen uitsluitend over de bijen, het bestuur en het teren. Het laatste artikel (29) vermeldde dat de hoofdgilde toeliet de koningsvogel te schieten. De Leuvenaren behielden zich het recht voor de kaart te meerderen en te minderen : het was steeds mogelijk bij hen in beroep te gaan.

De gildetrommel werd in 1794 bij de hoofdschout ingeleverd (92).

WILRIJK

Over deze bijengilde is alleen maar geweten dat ze bestond. Het houten gepolychromeerde beeld van de H. Ambrosius (2de helft 17de eeuw) bevindt zich nog in de Sint-Bavokerk (93).

WOENSEL *(Eindhoven)*

De Sint-Ambrosiusgilde, daterend uit de 19de eeuw, was een vereniging van bijenhouders die nooit geschoten heeft. Er is praktisch niets van bekend (94).

WOMMELGEM

De statuten van deze gilde, opgericht op 7 december 1695, zijn terug te vinden in een register van de Sint-Ambrosiusgilde van Lage Mierde. Er werden evenwel enkele schrappingen en wijzigingen aangebracht : art 32 tot en met 39 werden er aan toegevoegd.

De kaart van Wommelgem schijnt door verschillende bijengilden overgenomen te zijn geweest.

In de kerk van Sint-Pieter en Pauwel wordt nog steeds een gepolychromeerd houten beeld van de H. Ambrosius (omstreeks 1700) bewaard (95).

WORTEL

De Sint-Ambrosiusgilde mocht op 9 december 1710 een kaart (17 artikelen) in ontvangst nemen. Zij regelde het bestuur (hoofdman en twee dekens), de knaap, de viering van de patroon, de mis voor de overleden gildebroeders, het aannemen van nieuwe leden, het gedrag, het aantal (beperkt tot 36 mannen) en de bijen.

Het laatste artikel is ook in de kaarten van sommige schuttersgilden terug te vinden : *Item soo en sal niemand eenighe kinderen moegen brenghen aen de taefel, tensij dat sij waeren soo clijn dat sij aen de moeders borsten noch soghen ofte sij sullen moeten betaelen der kinderen gelach.* Als de *keirsse* in de kamer gebracht werd, moesten zij vertrekken of anders het gelag voor die kinderen betalen.

De gilde bezat in 1923 nog een register dat in 1763 begon, een kopie van de kaart van 1710 en een kartel dat in 1912 door schilder Aloïs Hoevenaers (Hoogstraten) was vervaardigd (96).

WUUSTWEZEL

De oudste vermelding van de Sint-Ambrosiusgilde van Wuustwezel dateert van 1713. De gildebroeders interesseerden zich nochtans meer voor de « biestokken » dan

---

(92) *Mededelingen Heemkring Kanton Westerlo*, 1976, afl. 2, blz. 30 ; Originele kaart in privé bezit.

(93) Mededeling prof. dr. R. VAN PASSEN ; J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Antwerpen V-VI*, Brussel, 1979, blz. 119.

(94) J. OOMEN, *Geschiedenis van het gilde van Sint-Catharina Woensel, 1477-1977*, [Eindhoven, 1977], blz. 87 (gestencild).

(95) J. JANSEN, *Fotorepertorium Provincie Antwerpen. Kanton Zandhoven*, Brussel, 1977, blz. 36. Zie ook Lage Mierde.

(96) S.A.T., *Dossier Wortel. Nota kanunnik J. Jansen ;* J.A. L(AUWERYS), *Wortel. St. Ambrosiusgilde*, in : *Handelingen Oudheidkundige Kring Hoogstraten*, XXXII (1964), blz. 195-196 (tekst van de kaart).

voor het wipschieten. Omstreeks 1936 was zij geëvolueerd tot een gezelschap dat meer zorg droeg voor de jaarlijkse teerdagen dan voor de bijen (97).

ZANDHOVEN

De hoofdgilde der kolveniers te Leuven verleende, na aanvraag van Adriaan Vincx, hooldman van de kontrerie van Sint-Ambrosius, op 23 november 1717 een kaart aan deze gilde die nog niet over een reglement beschikte. De leden wensten de bus te hanteren mits behoud van hun reglement over het houden van bijen (98).

ZEGGE

Carel Theodoor, markies van Bergen, schonk in 1751 een kaart aan de bijengilde van Zegge (99).

ZOERLE PARWIJS

Zie : Heultje.

ZONDEREIGEN *(bij Turnhout)*

De Sint-Ambrosiusgilde, opgericht omstreeks 1765, werd in 1806 begiftigd met een nieuw reglement van 50 artikelen en een bijvoegsel van 6 art. over het aanbesteden van de gilde (teerfeest). De vereniging werd toen genoemd : gilde van Sint-Ambrosius en Sint-Sebastiaan. Na de eerste wereldoorlog ging de vereniging ten onder. Zij bezat toen een breuk, een trommel en een vaandel met een geschilderd medaillon van Sint-Ambrosius (100).

ZUNDERT

Te Zundert werd slechts in 1809 een Sint-Ambrosiusgilde opgericht. Het ontwerp van een reglement werd op 19 september 1822 door de gedeputeerde Staten goedgekeurd mits het volgende voorbehoud : de politie moest toezicht houden op de van buiten ingevoerde bijen en het plaatselijk bestuur diende ingelicht te worden over het schieten met het geweer, daags vóór de schieting, om haar toestemming te geven.

In 1933 werden alle dokumenten (papieren en zilver) aan het Stedelijk Museum van Breda overgedragen (101).

BESLUIT

Aan de hand van de gekende dokumenten over de bijengilden menen we enkele besluiten te kunnen vooropzetten die, in algemene lijnen, door nieuwe vondsten weinig of niet zullen gewijzigd worden.

Het oude hertogdom Brabant — vooral de Kempen, Noord-Brabant, de Rupelstreek en het Mechelse — was een uiterst geschikt gebied om de bijenteelt te bevorden. Aanvankelijk hebben de boeren hun bijenkorven beschouwd als een aanvulling van hun schrale inkomsten. Zij voelden geen behoefte om zich te groeperen en hun aktiviteit te reglementeren en te beschermen. De broederschap die te Mechelen in het begin van de 16de eeuw werd opgericht schijnt dan ook, volgens de ons bekende bronnen, een unicum te zijn.

Het is slechts in de tweede helft van de 17de en vooral in de loop van de 18de eeuw dat in Brabant de gilden als paddestoelen uit de grond oprezen met Sint-Ambrosius als patroon (uitgezonderd te Brecht en Jette).

De meeste gilden verdwenen in de loop van de 19de eeuw uit het dorpsbeeld. Als vereniging van zuiver lokaal belang ruimden zij de plaats voor afdelingen van een organisatie die een groot gebied bestreek. Dit verklaart waarom er toen meer belang werd gehecht aan de bijenteelt dan aan het verenigingsleven.

(97) S.A.T., Hs. JANSEN, *De Schuttersgilden*, blz. 124 ; K.C. PEETERS, J. en J. VERVOORT, *Geschiedenis van Wuustwezel*, in : *Wesalia*, I (1936), blz. 121-122.

(98) E. VAN AUTENBOER, *Bijdrage Kolveniers*, blz. 68.

(99) R. VAN HASSELT, *Over « Bieboeren »*, blz. 23.

(100) S.A.T., Hs. JANSEN, *De Schuttersgilden*, blz. 125 ; *Dossier Zondereigen. Nota kanunnik J. Jansen.*

(101) J.A. JOLLES, *De Schuttersgilden*, II, blz. 235-236 ; J.A. JOLLES, *De St Ambrosiusgilden*, blz. 177 en 181 ; A. DELAHAYE, *De Gilden van Zundert*, Zundert, 1972, blz. 39-47.

De dokumenten leren ons twee soorten bijengilden kennen. Een eerste reeks hield zich uitsluitend bezig met de bijen, terwijl een tweede reeks, naast de bijen, ontspanning zocht in het schieten met de handboog of met de buks. Deze laatste gilden vroegen de toelating hiervoor aan de hoofdgilden te Leuven : ze ontvingen dan ook een kaart of reglement. De oprichting van andere bijengilden werd ook toegestaan door de heer of het bestuur van de plaats.

Eén eigenaardigheid dient vermeld te worden : de bijengilde van Attenrode-Wever ontving haar kaart van De Roose, de hoofdrederijkerskamer van Brabant en Mechelen.

Het zijn vooral de gilden met een dubbel doel die meestal de tijden hebben overleefd. De zuivere bijengilden werden immers gemakkelijker ingeschakeld in een gewestelijk of landelijk verband van bijenhouders.

De kaarten van de bijengilden vertonen voor wat betreft de organisatie van het verenigingsleven veel overeenkomst met de reglementen van de schutters en de ambachtslieden.

Veel aandacht werd ook geschonken aan het weren van ongeoorloofde konkurrentie van vreemde « bieboeren ». Dit wenste elke gilde te allen prijze te voorkomen.

Het reglement van sommige bijengilden als Wommelgem moet wel voor andere een lichtend voorbeeld zijn geweest. Hoe anders te verklaren dat het nagevolgd werd te Arendonk, Bouwel, Lage Mierde en wellicht nog andere plaatsen ?

Het lijkt er op dat praktisch alle dorpen een bijengilde hebben gekend. De talrijke nog bestaande beelden van de H. Ambrosius zijn daar trouwens de stille getuigen van.

Een stuk volksleven is met de bijen*gilden* heengegaan.

Turnhout. *dr. E. van Autenboer.*

De St.-Huibrechtsgilde van St.-Huibrecht-Lille

Hoewel bijen van oudsher werden gehouden in de Kempen, zijn de talrijke Sint-Ambrosiusgilden of « biebonden » eerst in de tweede helft van de 18de eeuw (1), resp. in de 19de eeuw gesticht. P. Lindemans (2) brengt het ontstaan van de talrijke Ambrosiusgilden in de tweede helft van de 18de eeuw in verband met een poging van de overheid om de bijenteelt te rationaliseren, omdat de honing- en wasproduktie niet meer in de eigen behoeften kon voorzien. De Sint-Ambrosiusgilde van Sint-Huibrechts-Lille werd op 2.2.1822 opgericht, wat vrij laat is in vergelijking met de stichtingsdata van de meeste andere Kempische bijengilden.

(1) Zoals te Overpelt, waar de Sint-Ambrosiusgilde op 7.12.1779 werd gesticht.

(2) P. LINDEMANS, *Geschiedenis van de Landbouw in België*, dl. II, Antwerpen, 1952, blz. 458-465.

Op het gemeentearchief van Sint-Huibrechts-Lille berusten twee registers betreffende de Ambrosiusgilde. Het eerste register bevat het oorspronkelijk reglement met latere aanvullingen, evenals de jaarlijkse balans van inkomsten en uitgaven voor de periode 1822-1905. Het tweede register bevat het herziene reglement van 12.1.1920 met de wijzingen aangebracht op 28.2.1937. Verder bevat het tweede register lijsten van leden (1822-1937), ereleden (1822-1932), dekens (1860-1942) en voorzitters (1849-1934), evenals van de aangekochte voorwerpen : 12 processielantaarns op 4.3.1849 voor 242 fr. 50 cent. ; een Ambrosiusbeeld op 17.1.1859 voor 105 fr. 82 cent. ; een nieuw vaandel op 17.1.1859 voor 440 fr. 79 cent ; een sierkaars op 17.1.1862 voor 31 fr. 50 cent. ; 10 kleine lantaarns op 17.1.1877 voor 75 fr. en nog eens 12 op 17.1.1899 voor 192 fr. ; 2 kleine

lantaarns op 15.1.1913 voor 39 fr. Op 8.1.1923 en 7.1.1924 werden 10 oude lantaarns verkocht voor 113 fr. 50 cent. De kosten bij aankopen werden grotendeels gedragen door vrijwillige bijdragen van de leden.

1. HET BESTUUR VAN DE GILDE

Aan het hoofd van de gilde staan twee dekens, de *opper-* en de *onderdeken.* De opperdeken blijft één jaar in funktie, waarna hij wordt opgevolgd door de onderdeken. Op Sint-Antoniusdag kiezen de gildebroeders bij gewone meerderheid van stemmen een nieuwe onderdeken.

De dekens innen de bijdragen en de boeten, verpachten de biestokken op St.-Lambertusdag en stellen de jaarrekening op, die op St.-Antoniusdag, wanneer het groot teerfeest gehouden wordt, aan de gildebroeders ter inzage wordt gegeven. Bij het vaststellen der boeten mogen de dekens niemand ontzien ; gebeurt zulks toch, dan dienen ze de boeten uit eigen zak te betalen.

Vanaf 1920 werd de gilde geleid door een voorzitter, twee dekens en een secretaris-schatbewaarder.

2. DE LEDEN

2.1. Lidmaatschap

1) Enkel ingezetenen van Sint-Huibrechts-Lille kunnen lid worden van de gilde. Wanneer iemand de gemeente verlaat, houdt zijn lidmaatschap op : bewoont hij na een tijd de gemeente opnieuw, dan kan hij dadelijk weer lid van de gilde worden zonder hiervoor inleggeld te moeten betalen. Vanaf 1920 kon een uitgeweken lid erelid worden en mits betaling het jaarlijks teerfeest meemaken.
2) Nieuwe leden worden enkel op St.-Antoniusdag in de gilde opgenomen ; de aanwezige gildebroeders stemmen dan met witte en zwarte bonen !
3) Iedereen kan op elk ogenblik de gilde verlaten tegen betaling van een afscheidspenning. Zulks gebeurt bijv. op 17.1.1835, wanneer Theodoor Ceelen, één van de stichtende leden in 1822, 84 cent betaalt en uit de gilde treedt.
4) Een lid kan wegens onbehoorlijk gedrag (ruzie maken, vloeken, zweren) uit de gilde gestoten worden, vooral als hij na een eerste vermaning toch doorgaat.

2.2. Verplichtingen

1) Bij zijn intrede in de gilde betaalt een nieuw lid vijf gulden voor de flambouw en vijf gulden « beienstok ». Deze laatste vijf gulden kunnen aan een gildebroeder verpacht worden tegen 10 stuivers per jaar ; ofwel worden met het geld bijen gekocht, die eveneens aan de leden verpacht worden (meestal 12 stuivers per jaar voor een biestok).
   In 1920 bedraagt het intredegeld 20 fr., in 1937 5 fr.
2) Elk lid betaalt nog een jaarlijkse en maandelijkse bijdrage, in 1822 resp. 15 en 2 stuivers.
3) Alle leden moeten aan de volgende aktiviteiten deelnemen ; zo niet, de verschuldigde boete betalen :
   — Met de flambouw het H. Sakrament vergezellen in alle processies.
   — Vanaf 1851 moeten vier leden ook bij de maandelijkse kruisweg aanwezig zijn ; er wordt een beurtrol opgesteld.
   — Bij de berechting van een gildebroeder zo talrijk mogelijk het H. Sakrament vergezellen van de kerk naar het huis van de zieke.
   De lijkdienst van een overleden gildebroeder bijwonen.
   — De missen op St.-Ambrosius- en St.-Antoniusdag bijwonen ; enkel zieken en buitengangers (teuten) kunnen voor hun afwezigheid een geldige reden inroepen.
4) Trouwt een gildebroeder, dan moet hij trakteren op 1/4 ton bier ; van de gilde ontvangt hij later (1920) ook een geschenk.

De buitengangers of teuten, die niet aan alle aktiviteiten kunnen deelnemen, betalen in 1822 voor hun absentie of afwezigheid een forfaitair bedrag van 35 stuivers.

3. INKOMSTEN EN UITGAVEN

3.1. Inkomsten

1) Intredepenning van nieuwe en afscheidspenning van uittredende leden.
2) Jaarlijkse en maandelijkse bijdragen van de leden, evenals vrijwillige bijdragen wanneer lantaarns e.d. aangekocht werden.
3) Verpachting van kasgelden en biestokken aan de leden.
4) Bijdragen van ereleden.

3.2. Uitgaven

De beschikbare gelden werden vooral aangewend tot aankoop van flambouwen, Ambrosiusbeeld, vaandel enz. ; verder om de kosten te dekken op het groot- en klein teerfeest : traktaties, missen, licht in de kerk enz.

4. DE TEERFEESTEN

Aanvankelijk hadden er twee teerfeesten plaats, het klein teerfeest op 7 december (St.-Ambrosius) en het groot teerfeest op 17 januari (St.-Antonius). Op 7 december gingen de gildebroeders na de mis op herbergbezoek en kregen 's avonds een avondmaal ; op 17 januari had dan het grote teerfeest plaats met ontbijt, middag- en avondmaal en veel drank !

Meestal werd geteerd in de herberg van één der gildebroeders, gedurende de eerste jaren na de oprichting afwisselend bij Jakob Linders en Willem Kusters.

De hospes of waard, bij wie geteerd wordt, moet zorgen voor een vrije en goed verwarmde kamer, en bier van de beste kwaliteit leveren. Vrouwen, jonge dochters en niet-gildebroeders mogen niet in de gelagkamer komen.

Omstreeks 1900 wordt er nog eenmaal per jaar geteerd, nl. op Sint-Antoniusdag ; in 1920 heeft het feest plaats op de eerste maandag na Driekoningen. In 1937 wordt het teerfeest in een herberg afgeschaft en vervangen door een « ten huize van » bij één van de leden. De gastheer moet een fles 'Hulskamp' aanbieden. Deze jaarvergadering gaat afwisselend bij alle leden door.

Hier volgt de rekening van de twee teerfeesten in 1865 :

1) St.-Ambrosiusdag :	
ontbijt en avondmaal voor 10 pers.	10.00
30 liters bier	6.00
2) St.-Antoniusdag :	
ontbijt en avondmaal voor 13 pers.	13.00
middagmaal voor 12 per.	12.00
6 flessen wijn	13.50
36 liter bier	7.20
verteer in de voormiddag	3.90
mis voor overledenen	4.30
voor licht in de kerk	9.90
	79 fr. 80 cent.

REGLEMENT

Op heden wezende 2 fabruarij 1822 hebben wij. ondergetekende, ons bijeen vervoegd tot oprichting eener St. Ambrosiusgilde, en verplichten ons aan de volgende artikelen :

1. Men sal kiesen twee dekens, waarvan alle jaren eenen afgaat, en eenen nieuwen aangekoozen wordt, door het geheele gilde.
   De dekens zijn gehouden alle gelde en boeten in te beuren, en zullen jaarlijks, op den dag van den H. Antonius, zijnde den 17 januarij, als de gild zal vergadert zijn, hunne rekening doen.
2. Alle gilde broeders zullen jaarlijks moeten betalen vijfthien stuivers luijks ; daar en boven ieder maend van het jaer twee stuivers, welke op ieder laasten zondag van de maand moet betaald zijn ; bij faut zal het verdeubelen, maar voor een reijs.
3. Er zal niemand mogen aengenomen worden als door consent van de geheele gilde (3), en zal dadelijk moeten betaalen vijf guldens luijks (4) (doorgehaald daar boven vijfthien stuijvers en de andere boeten gemeld in art. 9).
4. Iederen gilde broeder verpligt zich te bezorgen eene flambouw, alle conform, en is gehouden iederen eersten zondag van de maand, en alle

(3) Later was ook de toestemming van de pastoor nodig.

(4) Omstreeks 1850 bedroeg de inlegpenning 20 frank : 8 frank intredegeld, 10 frank voor de lantaarn en 2 frank voor de flambouw.

andere feestdagen door het jaar (5) in de processie te volgen het alderheiligsten op boete van drie stuivers; de deekens zijn gehouden daar stiptelijk op te passen.

5. Indien men konde bespeuren, dat de deekens iemand door de vingers zagen voor een of ander boete, zijn zij gehouden dezelve boeten te betalen.
6. Er zal alle jaren eenen solemneelen dienst moeten geschieden op den dag van den H. Ambrosius. Alle gildebroeders zijn gehouden dezelve bij te woonen op boete van 20 stuivers luijks; niemand is geëxcuseert als die buiten s'lans zijnde of ziek te bed liggende.
7. Indien iemand van de gildebroeders kwestie maakt of kwam te vloeken of te zweeren, zal verbeuren 10 stuivers luijks; en zoo hij nog niet wilde zwijgen, zal hij als gilde broeder uitgeschrapt worden, en zal geene voordeelen van dezelve genieten.
8. In geval iemand van de gilde broeders kwam ziek te worden, en zou moeten bedient worden, zijn de gilde broeders zoo veel mogelijk gehouden het alderheiligste te volgen met hunne flambouwen tot in het ziekenhuis, en weder tot in de kerk.
9. De gilde broeders zijn gehouden te betaalen voor hunne flambouw 5 gulden Luiks bij hunne intreedt (6). of zoo dra als zij zullen aangenomen zijn als gilde broeder; verders moeten die onderhouden worden door het geheele gilde.
10. De gilde broeders die buite gangers (7), zullen betalen voor hunne absentie 35 stuivers Luiks, eene absentie minder dan een maand zal niet aangenomen worden.
11. Op den feestdag van den H. Antonius, zijnde 17 januarij, zal een zingenden dienst geschieden, tot lafenis van de afgestorven gilde broeders; alle gilde broeders zijn gehouden den dienst bij te woonen op boete van 10 stuivers Luiks.
12. Niemand van de gilde broeders zal iemand, geen gilde broeder zijnde, in het gelag (8) mogen brengen of is verpligt het geheele gelag voor hem te betalen; inwoonders, geen gilde broeder zijnde, zullen niet in de gelagkamer mogen komen.
13. Op den dag van den H. Ambrosius zal iederen gilde broeder die den dienst in de kerk bijgewoont heeft, mogen verteeren een gelaag bier ten costen van de gilde als ook 6 drupkens (9).
    broeder zijn, zullen niet in de gelags kamer mogen komen.
14. Den teer dag zal gehouden worden op den dag van den H. Antonius, zijnde den 17 januarij, in het huis van Jacob Linders (10).
15. De 5 guldens vermeld in art. 3 noemt men beienstok (11), kan dadelijk betaalt worden en moet door de gilde broeders verpagt worden aan de meestbiedende; ook kan het geld gebruikt worden om beien te koopen en als dan aan den meest biedenden verpagt worden, alle jaren eens.
16. Indien iemand van de gilde broeders het gilde wilde verlaten, zal eerst aan de dekens moeten betalen 1 gulden 10 stuivers en alle voordeelen van het gilde moeten verlaten.
17. Indien iemand van de gilde broeders kwamp te trouwen, zal moeten geven een vierde ton bier ten voordeel van de gilde.
18. Indien iemand van de gildebroeders kwam te overleden, zijn de gildebroeders gehouden den lijkdienst bij te woonen op boete van 10 stuivers; den deeken is gelast de gilde broeders te waarschuwen, op boete van 10 stuivers voor ieder gilde broeder ,die hij kwam te verzwijgen.
19. Als iemand zich presenteerde om in het gilde te mogen komen, zal niet aangenomen mogen worden als op den dag van den H. Antonius, als de gilde zal vergadert zijn, en zal dan gebalateert worden met ieder een witte en een zwarte boon, en ingeval hij meer zwarte bonen als witte zal hebben, zal hij niet aangenomen zijn als gilde broeder.
20. Den hospis of den weert moet aan de gilde broeders leveren een vreije kamer, goed vuur en best bier, op die dagen als er geteert zal worden.
21. Op den dag als er geteert zal worden, zal niemand van de gilde broeders vrouwen of jonge dochters in de gelags kamer mogen brengen; wel een mans persoon die vremdeling is, mits te betalen het volle gelag ten voordele van de gilde.

Ondertekend door: J. Bemelmans
Jacob Linders
Cornelis Kusters, deken
Theodoor Ceelen, deken
Henricus Smeets
Jacob Kums
Willem Kusters
Cornelius van Houdt
Theodorus Verlinden
Henricus Stappers

(5) Omstreeks 1850 gespecifieerd als volgt : 1) alle eerste zondagen der maand, 2) alle gevierde Lievevrouwedagen, 3) 's zondags in het Oktaaf van het H.-Sacrament, 4) 's zondags in het Octaaf van O.-L.-Vrouw-Tenhemelopneming, 5) 's zondags vóór de Advent.

(6) Zie ook artikels 3 en 15.

(7) Omstreeks 1850 betaalden ze voor hun absentie of afwezigheid 2 frank; zie ook artikel 6.

(8) Het gelag of teerfeest, het klein gelag op St.-Ambrosiusdag, het groot gelag op St.-Antoniusdag.

(9) In vergadering van 7.12.1902 werd beslist dat er jaarlijks slechts één teerfeest zou gehouden worden, nl. op St.-Ambrosiusdag; de voordien op 7 december gehouden kleine teerdag verviel alzo.

(10) In de herberg 'de Drie Koningen'. Zie afb in J. MOLEMANS, *Toponymie van St.-Huibrechts-Lille*, Leuven-Brussel, 1976, blz. 106.

(11) *Beienstok*, biestok, bewoonde bijenkorf.

AANVULLING VAN HET REGLEMENT:

22. En sal door het gilde gekozen worden een housman die de beien moet keuren op St. Lambertusdag; de beien zullen moeten weegen niet minder als vijf en twintig pont, welke beien alle jaaren moeten herpagt worden. De pagtsom moet dadelijk voldaan worden.
23. Alle gebruijcken of condicien door ons gilde broeders opgerigt sullen voor goed gehouden worden en een ider is verpligt de selve naer te komen.
24. Den teerdag welke op St. Ambrosiusdag als den 17 januarius gestelt soude vallen op eenen vrijdag of sondag, sal den teerdag en de mis op den woensdag daerop volgende gehouden worden.
25. Daar zal voortaan maar eenen teerdag meer plaats hebben denwelken zal vallen op Antoniusdag, dezen dag belet zijnde te herstellen naar wel gevallen van de gulde.

HERZIENING VAN HET REGLEMENT op 12.1.1920 en 28.2.1937

1. Het Broederschap van St. Ambrosius, opgericht den 2 februarius 1822 te St. Huibrechts-Lille, heeft voor doel begeleiding van het H. Sacrament des autaers.
2. Het bestaat uit Voorzitter, twee Dekens, Secretaris, Schatbewaarder en een onbepaald aantal leden en eere leden.
3. Het bestuur, voorzitter, dekens en secretaris-schatbewaarder, worden gekozen door al de leden, treden om de 3 jaren af, doch zijn herkiesbaar.
4. Nieuwe leden worden aangenomen door kiezing van al de leden en de goedkeuring van den Eerw. Heer Pastoor, en betalen eenen inleg van 20 franken.
   In 1937 wordt het inleggeld tot 5 frank teruggebracht.
5. De verplichtingen van onderdekens zijn: de boete aan te schrijven, de leden verwittigen, als een van de leden bedient wordt van de laatste H. Sacramenten en bij de begrafenis.
6. Een lid tot den huwelijken staat overgaande, zal uit de kas van het Broederschap een geschenk ontvangen.
7. Ieder lid is verplicht het H. Sacrament in de processie te vergezellen op boete fr. 1.
   In 1937 wordt de boete op 2 frank gebracht.
8. Ieder lid is verplicht de mis op den feestdag 7 december en op den teerdag 1ste maandag na Driekoningen bij te wonen op boete 2 fr.
9. Ieder lid heeft onmiddellijk na het overlijden recht op een zingende mis ten kosten van het Broederschap. Leden zijn verplicht dezen dienst bij te wonen op boete 1 fr.
   In 1937 wordt de boete op 2 fr. gebracht.
10. De jaarlijksche teerdag heeft plaats op den 1ste maandag na driekoningen, waarop de rekening wordt gehouden.
    In 1937 wordt de teerdag afgeschaft. Voortaan zullen de leden op de eerste zondag na Driekoningen vergaderen ten huize van één der leden; het lid dat ontvangt moet een kruikje «Hulstkamp» aanbieden. Elk lid zal op zijn beurt ontvangen. In 1938 wordt beslist de vergadering te doen plaatshebben op de eerste zaterdag na Driekoningen.
11. Als een van de leden voorzien wordt van de laatste H. Sacramenten, zijn de andere leden verplicht het H. Sacrament te vergezellen, als ook bij overlijden de lijkdienst bij te wonen.
12. De mis voor de overledenen op 7 december is eene stichting van J. Koks en de mis om 8 uren op maandag na Driekoningen wordt betaald uit de kas van het Broederschap.
13. Het vaandel van St. Ambrosius, lantaarns en in de kas zijnde gelden zijn eigendom van het Broederschap.
14. De leden die het Broederschap verlaten kunnen geen aanspraak doen op deszelfs eigendom.
15. Eere leden betalen eene jaarlijksche bijdragen van 3 franken en wordt in de processien eene lantaarn aangeboden.
16. Leden die de gemeente met hunne woonst verlaten houdt op lid te zijn, doch bij hunnen terugkeer weder aangenomen worden zonder inleg te betalen.
17. Het wettig getal leden om tot een besluit over te gaan is bepaald op de 2/3; de afwezige leden zijn verplicht de genomen besluiten aan te nemen.
18. Voor het dragen van het vaandel wordt iemand aangenomen.
19. Ziekte ontslaat van alle verplichtingen.
    In 1937 aangevuld met : Die ter oorzake van zijne betrekking regelmatig op alle werkdagen buiten de gemeente is, behoeft geene boete te betalen, indien hij in de H. Mis voor de overleden of voor de levende leden niet aanwezig is.

20. Leden die de gemeente met hunne woonst verlaten mogen eere lid worden en kunnen de jaarlijksche teerdag mee maken tegen betaling van het aandeel.
21. De intrest der Stichting van J. Koks niet meer toereikend zijnde voor den dienst hebben wij met Mijnheer Pastoor overeengekomen jaarlijks uit de kas bij te betalen 2 fr. 50 ; dit is in 1929 gebracht op 10 fr.

Eksel. *dr. J. Molemans.*

Sprokkelingen

PIETER BRUEGEL EN DE BIJENTEELT

Het werk van Pieter Bruegel de Oude (± 1525-1569) is een uitstekende leerschool voor verschillende boeiende aspekten van het heemkundig studiewerk, zoals het dagelijks leven en het huisraad (1), de heemtaal en de Zuidnederlandse spreekwoordenschat (2). Ook met betrekking tot de bijenteelt, een typisch landelijk bedrijf van weleer, kan men inlichtingen vinden in het werk van Bruegel. Dr. J. Weyns wees reeds op de afbeelding van bijenkorven op enkele prenten van die 16de-eeuwse schilder. Zo zijn de twee vrouwenfiguren, nl. de « Vasten », op het schilderij *De strijd tussen Karnaval en Vasten* (3), en de « Hoop », op de gelijknamige prent *Spes* (4), afgebeeld met een bijenkorf op het hoofd. Op de prent *De alchimist* (1558) (5) bemerkt men eveneens een bijenkorf, die aan een balk hangt. Ook op de prent *De ezel in de school* (1556) (6) is een bijenkorf voorgesteld, waar een naakt jongetje in gebukt zit.

Vooral de prent *De imkers* of *De bijenkwekers*, uit het Berlijnse prentenkabinet, is van belang voor de kennis van de bijenteelt en haar benodigdheden in de 16de eeuw (7). Op die prent ziet men drie imkers of bijenhouders met de bijenkap op, die hun hoofd tegen mogelijke aanvallen van de insekten moet beschermen. De kappen hebben aan de voorzijde een vizier, vermoedelijk van gevlochten teenhout, waarin spijltjes zijn gespannen. De opening van het vlechtwerk was zo klein dat de bijen er niet door konden. De kogelvormige bijenkorven, welke op de prent voorkomen, hebben bovenaan een vlak stuk. Overigens werden ze uitgevoerd in spiraaltechniek van stro en gekloofde bramen, zoals eeuwenlang de bijenkorven in onze streken werden gemaakt. Op de achtergrond is een bijenstal afgebeeld. De prent biedt dus een treffend beeld aan van de bijenteeltgewoonten rond het midden van de 16de eeuw (8).

Eksel. *J. Gerits.*

(1) J. WEYNS, *Bij Bruegel in de leer voor honderd-en-een dagelijkse dingen,* in : *Ons Heem,* XXIII, 1969, blz. 97-131.

(2) J. GRAULS, *Volkstaal en volksleven in het werk van Pieter Bruegel,* Antwerpen-Amsterdam, 1957.

(3) Wenen, Kunsthistorisches Museum, G 12 (paneel, 118 x 164,5 cm.).

(4) Berlijn, Kupferstichkabinett, KdZ 715. Vgl. R. VAN BASTELAER en G. HULIN DE LOO, *Peter Bruegel l'ancien, son œuvre et son temps,* Brussel, 1907, blz. 196, nr. 133.

(5) Berlijn, Kupferstichkabinett, KdZ 4399. Vgl. R. VAN BASTELAER, *Les Estampes de Peter Bruegel l'Ancien,* Brussel, 1908, nr. 197.

(6) Berlijn, Kupferstichkabinet, KdZ 11641. Vgl. R. VAN BASTELAER, *a.w.,* nr. 142. Ook afgebeeld in *Ons Heem,* XXXIV, 1980, blz. 37.

(7) Berlijn Kupferstichkabinett, KdZ 713. Vgl. R. VAN BASTELAER en G. HULIN DE LOO, *a.w.,* blz. 199, nr. 100. De prent was tentoongesteld op de belangrijke tentoonstelling *Pieter Bruegel der Aeltere, als Zeichner* (Berlijn, 19 september - 16 november 1975). Vgl. Kataloog *Pieter Bruegel der Aeltere, als Zeichner. Herkunft und Nachfolge,* Berlijn, 1975, blz. 86-87, nr. 100, afb. 131. Omtrent het spreekwoord — *dije den nest dije(n) weeten / dijen roft dij(e) heeten* — dat in de linkerbenedenhoek van de tekening voorkomt, werden al heel wat twijfels geuit. Dr. J. Grauls is van mening dat die tekst door een latere hand ten onrechte op de prent *De Bijenkwekers* werd *aangebracht.* Vgl. J. GRAULS, *a.w.* blz. 160-175.

(8) Over dat onderwerp kan men nog lezen : C. KREUZBERG, *Die « Imker » Pieter Bruegels des Aeltern,* in : *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde,* VIII, 1962, blz. 98-121.

DE OUDE IMKERIJ IN HET OPENLUCHTMUSEUM TE ARNHEM

Het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem bezit een uitzonderlijke verzameling voorwerpen betreffende de bijenteelt in het verleden, die door W.P.A. Smit en B. Jacobs werden samengebracht. 's Zomers is die verzameling in hoofdzaak tentoongesteld in een « bijenhuisje », dat ter gelegenheid van het vijftigjarig jubileum van het museum door de « Vrienden van het Nederlands Openluchtmuseum » werd geschonken. In dat gebouwtje, op zeshoekige grondslag overeenkomstig de plattegrond van een bijencel, zijn behalve een observatiekast met bijenkolonie ook voorwerpen uit de oude en moderne imkerij ondergebracht in een overzichtelijk en leerrijk geheel. Ten gerieve van de hedendaagse imkers en van de bezoekers, die belangstelling tonen voor de geschiedenis van de bijenteelt, werd een fraai verzorgde en rijk geïllustreerde handleiding uitgegeven : *De oude imkerij* (2de druk, Arnhem, 1969, 111 blz.), verteld door B. Jacobs en uitgewerkt door H.W.M. Plettenburg, met een inleidend woord door A.J. Bernet Kempers.

Na een beknopte inleiding over het leven van de bijen, wordt de lezer vertrouwd gemaakt met de oude imkerij. Achtereenvolgens komen de korven, later kasten, ter sprake, waarin de imker zijn bijen huisvestte, met de bijhorende « stallen », nl. winterstallen en veldstallen, en de « schansen ». Uiteraard komt in dat verband ook de techniek van het korfvlechten aan bod. Daarna leert men de voorwerpen kennen, die nodig zijn voor het vervoer van die bijenwoningen. Vervolgens wordt men ingelicht over datgene wat nodig was om in het leven van de bijen in te grijpen, hetzij ten voordele van de bijen, hetzij ten bate van de imker. Daarbij aansluitend worden de beschermingsmiddelen voor de bijenhouder besproken. Ten slotte handelt de brochure over de benodigdheden voor het oogsten van honing en was, het persen van de raten, de bereiding van was en mede. Enkele honingperstypen worden uitvoerig beschreven, nl. de klap-pers, de blok-pers, de boom-pers en de schroef-pers. De Limburgse en Brabantse boompersen, die ook in Vlaanderen, vooral in de Kempen, gebruikt werden, zijn ook in de verzameling van het Nederlands Openluchtmuseum vertegenwoordigd.

Eksel. *J. Gerits.*

NIEUWE UITVINDING OM BIJENKORVEN TE LEDIGEN (1873)

De imkers « slachtten » vroeger een bijenkorf wanneer deze « vet » genoeg was d.w.z. voldoende honing bevatte. De bijen werden verstikt om de honing te kunnen oogsten. In de 19de eeuw kwam men tot andere opvattingen : de bijen werden gespaard want het was voldoende dat ze een bepaalde tijd bedwelmd waren om de honing uit de korven te kunnen halen. Het spreekt vanzelf dat daartoe verschillende methoden kunnen aangewend worden.

In het tijdschrift *De Vlaemsche School,* XIX, 1873, blz. 57 vonden we volgende nieuwe uitvinding gesignaleerd :

In Engeland wordt sedert eenige jaren een gansch nieuw middel gebruikt om de honig uit de biekorven te halen. Men bedwelmt de bieën met chloroform. Hiertoe gebruikt men het zesde eener once chloroform, voor een gewonen korf, en het vierde eener once voor eenen groote. Op ongeveer twee meters van den korf, stelt men eene tafel, bedekt met een dik linnen bekleedsel. In het midden der tafel zet men een platten schotel waarop de chloroform ligt, en welke zorgvuldig bedekt is met eenen rooster van gevlochten ijzerdraad, om alle aanraking met de bieën te vermijden. Daarna neemt men den korf van de plaats waar hij staat en zet hem over de chloroform. In min dan 20 minuten zijn de bieën bedwelmd ; geen enkele zit meer op den honigkoek ; allen liggen op de tafel. De honig wordt dan weggenomen, de korf weer op zijne plaats gebracht. en de chloroform verwijderd. Niet langer duurt het, of de bieën ontwaken en vliegen terug naar hunne woning.

Turnhout. *E. van Autenboer.*

SINT-AMBROSIUSGILDEN IN LIMBURG

In verschillende dorpen van de huidige

provincie Limburg bestonden eertijds (of bestaan nog) bijengilden van Sint-Ambrosius. Over de geschiedenis van die gilden is, wat Limburg betreft, nog maar weinig gekend. Het is een braakliggend terrein, dat toch wel de moeite loont onderzocht en bewerkt te worden. De Sint-Ambrosiusgilden, die tot nog toe bestudeerd werden, zijn of waren hooldzakelijk in het noorden van de provincie bedrijvig.

Op 29 juli 1779 werd te Zonhoven een bijengilde van Sint-Ambrosius opgericht door de plaatselijke bijenhouders, die Andries Casimir tot hoofdman, Jakob Jans als medehoofdman en Gerard Hulsmans en Hendrik Jans als dekens aanstelden. De *kaerte* of het gildereglement werd door veertig gildebroeders ondertekend (1). Datzelfde jaar, op 7 december 1779, feestdag van de patroonheilige, werd door notaris Pieter-Frans Mardaga (1737-1799), die van 1771 tot 1789 te Overpelt resideerde, het *project van reglement of kaerte* van de Sint-Ambrosiusgilde van Overpelt door de hoofdman Jan Dericks, de twee dekens Arnold Loukens en Gerard Praets en zestien gildebroeders goedgekeurd en ondertekend (2). Tijdens een feestzitting bij het 200-jarig bestaan van de gilde, op 2 december 1979, werd dat feit in Overpelt herdacht (3). Op 7 december 1815 werd ook te Lommel een *companie van den H. Ambrosius* opgericht (4). Het patrimonium van die gilde bleef bewaard (5). In de Noorderkempen bezat ook Sint-Huibrechts-Lille een Sint-Ambrosiusgilde, die er op 2-2-1822 werd gesticht (6). In de dorpskerk treft men trouwens nog een St.-Ambrosiusbeeld aan (18de eeuw ; gepolychromeerd hout ; h. 180 cm.) (7). Nog in andere kerken van Noord-Limburg komen thans nog beelden van Sint-Ambrosius voor, o.a. te Bocholt (8), Molenbeersel (9) en Opitter (10). Zeer waarschijnlijk hebben ook in die dorpen bijengilden bestaan.

Eksel. *J. Gerits.*

(1) H.C. MELIS, *Zonhoven*, Hasselt, z.d., blz. 226 ; J. BAPTIST, *De bijengilde van Sint-Ambrosius te Zonhoven*, in : *Limburg*, LVIII, 1979, blz. blz. 168-172.

(2) J. MOLEMANS, *De oprichting van de Sint-Ambrosiusgilde van Overpelt op 7 december 1779*. in : *200 jaar Pelter biehalle Sint-Ambrosius*, Overpelt, 1979, blz. 2-16 en 22-23.

(3) De herwerkte tekst van de lezing door dr. J. Molemans verscheen in : *Maandblad van de Vlaamse Imkersbond*, LXVI, 1980, blz. 48-52 ; *Pelter Sint-Ambrosiusgilde 200 jaar*.

(4) A. VANDEN BOER, *Het gildewezen te Lommel vroeger en nu*, Lommel, 1971, blz. 4-48.

(5) ID., *a.w.*, blz. 47-48.

(6) Vgl. J. MOLEMANS, *De Sint-Ambrosiusgilde van Sint-Huibrechts-Lille*, in : *Ons Heem*, XXXIV, 1981, blz.

(7) B. GEUKENS, *Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen. Provincie Limburg. Kanton Neerpelt*. Brussel, 1977, blz. 45

(8) Beeld van de 16de eeuw (gepolychromeerd hout ; h. 80 cm.). G. GEUKENS, *Fotorepertorium... Provincie Limburg. Kanton Bree*. Brussel, 1977, blz. 16.

(9) Beeld van de eerste helft van de 19de eeuw hout ; h. 80 cm. G. GEUKENS, *Fotorepertorium ... Provincie Limburg. Kanton Maaseik*, Brussel, 1975, blz. 22.

(10) Beeld van de 18de eeuw (geschilderd hout ; h. 90 cm.). B. GEUKENS, *Fotorepertorium ... Provincie Limburg. Kanton Bree*. Brussel, 1977, blz. 33.

MUSEA OVER BIJENTEELT

Omdat de bijenteelt eeuwenlang een vrij belangrijk aspekt van de werkzaamheden op het platteland was, ligt het voor de hand dat men getuigenissen van die bedrijvigheid in het historisch archief van de dorpen aantreft. Ook is het vanzelfsprekend dat de bijenteelt sporen heeft nagelaten in het artistiek en volkskundig patrimonium. Inderdaad, heel wat werktuigen en gebruiksvoorwerpen bleven bewaard, die met de bijenteelt of met de verwerking van honing en was verband houden. In verschillende heemkundige musea wordt trouwens aandacht besteed aan de bijenteelt en aan de honing- en wasproduktie van weleer.

In het Historisch Streekmuseum van de Zuiderkempen, te Oevel, treft men behalve de uitrusting van de imker en een grote verzameling bijenkorven ook een bijenwaspers, een honingpers en een honingslinger van jongere datum aan. Die voorwerpen verdienen biezondere aandacht (1). Ook in het Heemkundig Museum te Herenthout is de imkerij vertegenwoordigd. Men vindt er verschillende benodigdheden van de bijenhouder, o.a. het beschermend hoofddeksel van de imker, enkele bijenkorven en -kasten, een typische honingpers enz. Men verneemt er ook dat de thans alombekende bijenkast door Sylvain Bulckens, uit Herenthout, zou zijn ontworpen (2). Het Heemkundig Museum « Gerard Meeusen », te Essen, bezit eveneens bijenkorven in gevlochten rogge stro en « bunt », houten honing- en waspersen, honingvaatjes enz. (3).

Thans willen wij twee gespecialiseerde bijenteeltmusea voorstellen, nl. het *Bijenteeltmuseum « Apicultura »*, te Kalmthout, en het *Bijenmuseum* (Musée de l'abeille), te Tilff-sur-Ourthe.

Het bijenteeltmuseum te Kalmthout

Te Kalmthout (Heikantstraat 51 A), in het noorden van de Antwerpse Kempen, bevindt zich het *Bijenteeltmuseum « Apicultura »*, dat zich tot doel stelt het leven van de honingbij biologisch-wetenschappelijk aan het publiek voor te stellen en een verzameling van het historisch en volkskundig patrimonium met betrekking tot de bijenteelt aan te leggen. Beide doelstellingen komen duidelijk tot uiting in dat museum.

In de biologisch-wetenschappelijke afdeling wordt vooreerst de plaats van de honingbij in de systematische indeling van het dierenrijk weergegeven. Bovendien maakt de bezoeker kennis met de arbeidsverdeling in de bijenkolonie, de ontwikkeling van ei tot volwassen insekt bij koningin, dar en werkbij, het oriënteringsvermogen en de onderlinge kommunikatie van de bijen door middel van de zogeheten « danstaal », die door de Oostenrijkse bioloog en Nobelprijswinnaar Karl von Frisch (Wenen, 1886) werd ontdekt en ontraadseld (4). Tenslotte vindt men in het museum ook een voorstelling van de bijenziekten en van de betrekkingen van de bijen met bloemen en planten.

In de volgende museumafdeling treft men een uitzonderlijke verzameling grafisch werk aan in verband met bijen en bijenteelt. Behalve oorspronkelijke werken van kunstenaars uit eigen land, zijn er ook werken van buitenlanders te zien. Een reeks grootbeelddia's verschaft een treffend overzicht van de bij in de kunstillustraties. Het museum beschikt ook over een uitstekende verzameling bijenwoningen : boomtronken, roggestrokor-

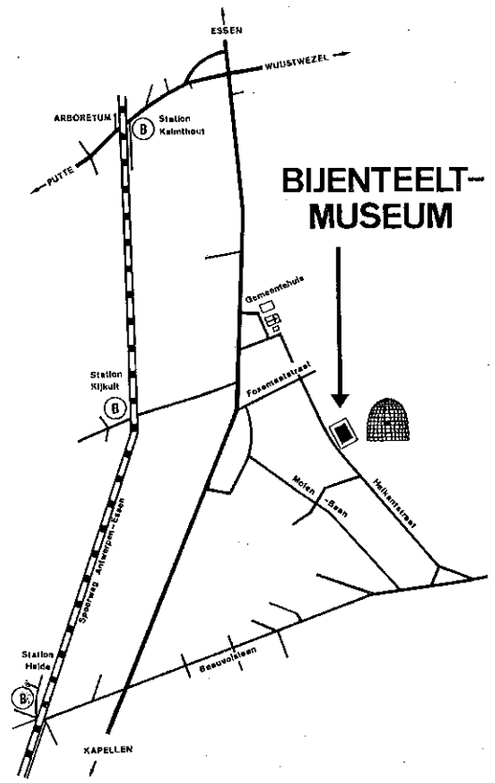

Afb. 8.
Kalmthout. — Bijenteeltmuseum.

(1) Vgl. J. GERITS, *Het Historisch Streekmuseum van de Zuiderkempen te Oevel*, in : *De Toerist*, LX, 1980 - *De Autotoerist*, XXXIII, 1980, blz. 1496-1499.

(2) Vgl. J. GERITS, *Het Ambachtenmuseum te Herenthout*, in : *De Toerist*, LX, 1980 - *De Autotoerist*, XXXIII, 1980, blz. 1213-1215.

(3) Vgl. A. TIRELIREN, *Een imker bezoekt het museum*, in : *De Spycker*, XXIV, 1967, blz. 93-116.

(4) K. VON FRISCH, *Aus dem Leben der Bienen. (Verstandliche Wissenschaft 1)*, z.p., 7de druk, 1963, 182 blz. ; ID., *The dancing bees. (Harvest Books)*, New York, 1964, 182 blz.

ven, buntgraskorven, houten bijenkasten enz., die stuk voor stuk een historische periode uit de bijenteelt weergeven of kenmerkend zijn voor een bepaalde streek. Tot die indrukwekkende verzameling behoren zelfs stukken uit Marokko en Rwanda (Centraal Afrika).

In het boekje « De bijenteelt in de filatelie » vindt de bezoeker een overzicht van de postzegels, die aan de bijen en de bijenteelt gewijd zijn.

Het centraal belangstellingspunt in het museum, vooral bij schoolbezoeken, is ongetwijfeld de observatie-glaskast met levende bijen. Daarin kan men een volledige bijenkolonie, met koningin, darren en werkbijen, aan het werk zien. Alle facetten van de bijenbiologie kunnen in die kijkkast bestudeerd worden. Men ziet de koningin eitjes leggen, terwijl de werkbijen ongestoord in al hun taken gevolgd kunnen worden. Zelfs de bijenlarven, die diep op de bodem van de cellen liggen, blijven voor de aandachtige waarnemer niet verborgen.

Tenslotte leert men er ook de moderne bijenteelt kennen, met alle werktuigen voor de uitbating van een renderend bijenteeltbedrijf. Wie meer wil vernemen over het merkwaardig leven van de bijen of wie zich wil bekwamen in de bijenteelt, vindt in het *Bijenteeltmuseum « Apicultura »*, te Kalmthout, een uitstekend geheel om zich vakkundig te dokumenteren.

Het museum is geopend van de eerste zondag in april tot de tweede zondag van oktober, op zon- en feestdagen. In juli en augustus is het dagelijks van 14 tot 17 u. toegankelijk. Groepen worden ook op andere dagen en uren toegelaten, na schriftelijke of telefonische afspraak : Bijenteeltmuseum « Apicultura », Heikantstraat 51 A, 2180 Kalmthout, tel. 031/66.96.98 (bij afwezigheid : 031/66.88.61).

Bijenmuseum te Tilff-Sur-Ourthe

In de schuur van het gerestaureerd hoevecomplex (Maaslandse renaissance, 16de eeuw) van het kasteel te Tilff-sur-Ourthe, op 12 km. van Luik, is het *Bijenmuseum* (Musée de l'abeille) ondergebracht. Dat museum met zijn vijf afdelingen, verschaft inlichtingen over het leven van de bijen, de verschillende soorten bijenkorven en hun techniek, de verwerking van was en honing.

In de eerste zaal kan de bezoeker aan de hand van een tweetalige audio-visuele montage Ned. + Fr. nader kennis maken met de bedrijvigheid van de werkende bijen in de verschillende perioden van hun soms erg kort leven. Biezondere aandacht wordt besteed aan de wezenlijke rol van de honingbij in de gekruiste bestuiving van de planten, waardoor meteen het belang van die insekten in het behoud van het natuurlijk evenwicht en in het landbouwproces wordt aangetoond.

De tweede zaal is gewijd aan de evolutie en de technick van de bijenkorf door de eeuwen heen. Eerst worden de verschillende modellen getoond met betrekking tot de verschillende methoden van bijenteelt, nl. met vaststaande, halfvaststaande en beweegbare bijenkorven. Ook vindt men er een overzicht van oude, hedendaagse en uitheemse bijenwoningen. Vervolgens wordt biezondere aandacht besteed aan de bijenkorven uit eigen land, nl. de inlandse bijenkorf, die rond de eeuwwisseling vervolmaakt werd door het uitvinden van de beweegbare korf, het eigen karakter van de vaststaande en halfvaststaande bijenkorven, de verschillende korfmodellen, gebruikt bij vaste en halfvaste bijenteelt, de techniek van het korfvlechten, de bijenstal, oude en hedendaagse bijenkorven, gebruikt bij de gemobiliseerde bijenteelt.

In de derde zaal zijn enkele honing- en waspersen, allerhande voorwerpen voor het bewerken van honing en was enz. tentoongesteld.

Enkele toonkasten in de vierde zaal verschaffen een goed beeld van werktuigen, die vereist zijn voor het « slachten » van de korven, het verzamelen van een zwerm, het voeden van een bijenkolonie en het kweken van bijen. In die zaal treft men ook dokumenten aan met betrekking tot de honingbij en de bijenteelt.

In de vijfde zaal, de « levende » afdeling van het museum, kan men de bijen aan het werk zien, dank zij de waarneemkorven. In die tentoonstellingsruimte maakt men ook kennis met het biologisch-wetenschappelijk aspekt van het bijenleven, nl. de bij als insekt en in haar verhouding tot de andere vliesvleugeligen.

Omwille van zijn merkwaardige verzameling bijenkorven en gebruiksvoorwerpen met betrekking tot de was- en honingbereiding, ook in vreemde landen, bezit het *Bijenmuseum* van Tilff-sur-Ourthe een internationaal karakter (5).

Het museum is in juni, juli en augustus dagelijks toegankelijk van 10 tot 12 u. en van 14 tot 18 u. In april, mei en september kan men het alleen op zaterdagen, zondagen en feestdagen bezoeken. Na schriftelijke of telefonische afspraak kan het ook op andere ogenblikken door groepen worden bezocht : Musée de l'abeille, rue du Bihet 9, 4040 Tilff, tel. 041/88.22.63.

Eksel. *J. Gerits.*

(5) Het Bijenmuseum van Tilff-sur-Ourthe geeft de brochurenreeks *Etudes et documents* uit, waarvan de eerste aflevering in september 1979 verscheen : G. THIRIARD, *L'abeille et le folklore.* (*Etudes et documents,* nr. 1), Tilff, 1979, 28 blz., ill.

van heem tot heem

HEEMKUNDIGE KRING « ALS ICE CAN » - ARENDONK

Sinds zijn stichting op 21 januari 1978 heeft de Heemkundige Kring « Als Ice Can » v.z.w. van Arendonk, met Rik de Laat, als voorzitter ; Frans Van Deuren, als ondervoorzitter ; Louis Hulselmans, als sekretaris ; Alfons Segers, als penningmeester, en Willy Sneyers, als archivaris, reeds heel wat prestaties op zijn aktief. De kenspreuk van Jan van Eyck « Als Ice Can » werd de naam van de Kring, waarvan het sekretariaat wordt waargenomen door L. Hulselmans, Kloosterbaan 34, 2370 Arendonk. Het bestuderen van het verleden en het heden van de gemeente en haar verenigingsleven ; het bewaren, het in-stand-houden en het doen beschermen van landschappen, monumenten en gebouwen ; het verzamelen en het bewaren van de nodige dokumentatie en het inrichten van tentoonstellingen zijn de doelstellingen van deze Heemkundige Kring (1).

Zijn tijdschrift is een verzameling van huishoudelijke mededelingen, meldenswaardige heemkundige aktiviteiten en brochures over Arendonkse onderwerpen. *F.S.*

(1) De statuten verschenen in de *Bijlage* tot het *Belgisch Staatsblad,* 30 maart 1978, blz. 1231-1232, nr. 2464.

« BOERKE NAAS NODIGT TEN DANS »

De Sint-Niklase Volkskunstgroep « Boerke Naas » kunnen we nu voortaan ook beluisteren op haar langspeelplaat « Boerke Naas nodigt ten dans » waarvan Juul Puyenbroek met akkordeon, Arnold Kesteloot met contrabas, Reimond Arens met viool en Jean de Caluwe met doedelzak en klarinet de muzikanten zijn. Op de plaat komen o.a. volgende dansen voor : « Margriet », een lintendans, op muziek van J. Puyenbroek, en « Zevenster », een zwaarddans, op muzick van J. Roclandt, die beide ontstaan zijn in deze Volkskunstgroep, en « Dans voor drie », op muziek van W. de Beer. De foto's en het ontwerp van de hoes zijn van K. Quintelier. De opname werd gerealiseerd door J. van Britsom en de produktie door M. de Coen-Pyramid. Deze langspeelplaat is te verkrijgen tegen 300 fr. bij Nest van Eynde, Sint-Jansstraat 2, 2700 Sint-Niklaas of bij Frans van Riet-de Decker, Veldstraat 71, 2700 Sint-Niklaas. Een hartelijk proficiat aan Boerke Naas en zijn leidsman, N. van Eynde ! Een enige gelegenheid om van de volksdansmuziek van deze Volkskunstgroep, vergroeid met het jaarlijks Meifeest op « Ter Speelbergen », in uw woonkamer te genieten, zo dikwijls als U wil. *F.S.*

Vgl. B. V[AN] W[OENSEL], *Sint-Niklase Volkskunstgroep « Boerke Naas » op langspeelplaat,* in : *Het Vrije Waasland,* 37(1980), nr 47 (21 november), blz. 5, ill.

STEDELIJK MUSEUM PIJP EN TABAK - HARELBEKE

Op 4 juli 1980 werd het Stedelijk Museum Pijp en Tabak (Marktstraat 100) te Harelbeke door R. Boel, voorzitter van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap plechtig ingewijd. Toespraken werden gehouden door M. Bourry, burgemeester-volksvertegenwoordiger ; A. Duyck, schepen voor kultuur, en R. Cauwe, voorzitter van « De Roede van Harelbeke », die de stuwende kracht van dit Museum is geweest.

In het Museum zelf is er eerst de tabakskamer, waar de belangrijke tabakssoorten uit de ganse wereld zijn bijeengebracht. In de pijpenkamer is een verzameling van stenen, porseleinen, meerschuimen en bruyèrepijpen tentoongesteld. Op de zolder zijn machines uit de tabakverwerkende nijverheid geëxposeerd. Er is ook nog een dokumentatie- en een winkelkamer.

F.S.

MUNT IN LIMBURG

Tijdens de maanden maart-april 1981 organiseerde de Provinciale Dienst voor het Kunstpatrimonium Limburg (België) te Tongeren in het Provinciaal Gallo-Romeins Museum de tentoonstelling « Munt in Limburg ».

Er werd aandacht besteed aan drie themata.

Het luik Munttechniek illustreerde aan de hand van gereedschap zoals munttang, schroefpers, muntstempels, enz... hoe in de loop der eeuwen munt vervaardigd werd. Aan de bezoeker werd de gelegenheid geboden zelf zijn herinneringspenning te slaan.

Vervolgens bood de tentoonstelling een overzicht over een dertigtal muntateliers die vroeger werkzaam waren op het grondgebied van de huidige provincie Limburg, vanaf de Oudheid tot het einde van het Ancien Regime.

Tenslotte werden enkele aspekten van het muntgebruik aanschouwelijk voorgesteld door teltafels, rekenboeken, plakkaten, betaaldoeken, enz...

De tentoonstelling werd muzikaal omlijst door achtergrond muziek rond het thema geld.

W. *Schroeven.*

ST.-MARTINUS

Van 8 november tot 14 december 1980, werd in het Oud-Hospitaal te Aalst een interessante tentoonstelling over « 500 jaar Sint-Martinuskerk Aalst » gehouden. Er was o.m. een afdeling « een breder ikonografisch beeld » over de heilige. Benevens borduurwerk, beelden, schilderijen, miniaturen, brandvensters, waren er patacons, bedevaartvaantjes en devotieprentjes, vooral uit Oost-Vlaanderen. De verdienstelijke inrichters waren L. Robyns, K. Baert en J. Dauwe. Er was een goede katalogus, die voor de St.-Maartensikonografie een zeer grote waarde heeft.

A.L.

22ste MEIBOOMPLANTING OP « TER SPEELBERGEN » BEERZEL, 1980

Op zondag, 18 mei 1980, werd op « Ter Speelbergen », ten huize van de familie van dr. Jozef Weyns zaliger voor de 22ste maal door de volkskunstgroep « Boerke Naas » de meizoom geplant, symbool van de eeuwige jeugd en van het ontwakend leven in de natuur.

's Morgens vroeg al kondigde de zon een stralende dag aan. Onder het jonge groen van berk en eik vond de eucharistieviering plaats, waarin pater Walter Pil († Mechelen, 16 augustus 1980) voorging. Hij drukte de aanwezigen op het hart als Vlaming zichzelf te zijn, de typische Vlaamse aard niet te verloochenen en niet lijdzaam toe te zien op het leven, maar veeleer deel te nemen aan de menselijke vreugde en dans, aan lijden en verdriet, kortom aan het leven zelf. Traditiegetrouw werd de wijdingsvolle plechtigheid opgeluisterd door het koor van « Boerke Naas », onder leiding van Bruno de Maeyer, en begeleid door de muzikanten van die volkskunstgroep. Tussendoor werd de gewijde sfeer onderstreept door kwelende vogels in het frisse lentegroen.

Na dit stemmig samenzijn wandelden de genodigden naar de schuur van de « Speelbergenhoef », waar mevr. J. de Jong-Brouwer (« Jantje III »), uit Sneek (Friesland) de bezoekers vertrouwd maakte met de techniek en de symboliek van haar heemverbonden papier-knipkunst. Die leerrijke kennismaking met een uitzonderlijke vorm van volkskunst werd smakelijk bekroond met een glaasje jenever en streekeigen anijskoekjes, « Heistse noppekens ».

In de vroege namiddag, terwijl de meizon mild het Kempens landschap met licht en warmte overgoot, werden haast onopgemerkt de zitplaatsen op « Ter Speelbergen » ingenomen. Na het trompen van de koehoorn werd het Meifeest geopend door dr. Lodewijk Weyns, die eregast Clem de Ridder, voorzitter van het Davidsfonds, en de talrijke meivierders bedacht met een sprankelende boodschap van jeugd, leven en vriendschap.

Het kenteken voor het 22ste Meifeest was een « vijfknoop », symbool van hechte seizoensgetrouwe verbondenheid, die zelfs de schadelijke invloeden uit de vriendenkring weert. De in witte koord gevlochten knopen werden stuk voor stuk gemaakt door de meisjes van « Boerke Naas ».

Inmiddels traden zeventien jongelingen in het strijdperk om voor de titel van 22ste meigraaf van « Ter Speelbergen » te kampen. De opgelegde volksspelen stonden uiteraard in het teken van 150 jaar Vlaamse Beweging. Uiteindelijk werden Karel Weyns en Annemie Feyaerts tot meigraaf - meigravin gekroond en gevierd. Terwijl « Boerke Naas » de eer aan de vlag bracht, werden onder de talrijke aanwezigen « Heistse noppekens » rondgedeeld. Na het richten van de keurig versierde meiboom en het vervullen van de volkse gebruiken, die daarmee samengaan, werden de meivierders door de taalvaardige Jef de Cock, die biezonder humoristisch en gevat het hele Meifeest inspireerde en begeleidde, uitgenodigd tot een feestelijke volksdans.

De lentelijke spreuk voor meigraaf en meigravin werd weer geschreven door Bert van Woensel :

Ter Speelbergense lentemale
der hechte heemverbondenheid
blijft Jozef Weyns' gedrevenheid
't gedrag van zijn vrienden bepalen.
In dit beroerd gedenkjaar tachtig
zijn wij bijzonder sterk indachtig
dat uit anderhalf eeuw Belgische verpleging
de stage weerstand sproot der Vlaamse Beweging.
De kunstmatig staat bleek slechts in staat
tot zielloosheid en surrogaat.
Hij houdt zich op aan flarden van de Brabançonne.
en aan een fauna van profitariaatsbaronnen.
Het Vlaamse heir van Guido Gezelle,
de knapenschap van Albrecht Rodenbach :
zij doen de stiefstaat hulpeloos hellen ;
Vlaanderen bekent zich tot eigen gezag.
In het groot Vlaams Bewegingsgeheel
vormt deze meivaart een lieflijk paneel.
In Gezelle's, Verriests en Rodenbachs spoor
ging Jozef Weyns ons rechtlijnig voor.
Als de bloeibelofte van deze mei
weten wij Vlaanderens vrijheid nabij.
Wij kronen in 't meibruidspaar de verwachting
dat Vlaanderen opveert uit zijn verkrachting.

Het 22ste Meifeest was weer een gebeurtenis van bezielende geestdrift : een dag van dank om de milde natuur, het jaarlijks mysterie van de lente, de rijkdom van de menselijke vriendschap en de vreugde van het samenzijn rond de versierde meiboom.

Clem de Ridder sloot het feest met een treffende lenteboodschap : « Wij zijn Vlamingen en moeten te allen prijze onszelf zijn en blijven. Niet wat we hebben, maar wat we zijn is belangrijk. Wij moeten streven en desnoods vechten om onze eigen taal, aard, zeden en natuur te behouden ». Met de woorden van Guido Gezelle nam hij afscheid : « Wees Vlaming, die God Vlaming schiep ».

Eksel. *J. Gerits.*

In onze verbondsfamilie

IN MEMORIAM
CONSTANT COREMANS (1914-1980)

Heemkring Kanton Westerlo, die op 9 maart 1974 werd gesticht (1), verloor zijn tweede voorzitter. Ere-schoolhoofd Constant Coremans, die na de plotse dood van dokter Wilfried de Belie († 4 juni 1978) stichtervoorzitter van de heemkring (2), met de leiding van die vereniging belast werd, overleed te Houtvenne, op 11 april 1980 (3). Hij werd geboren te Ramsel, op 22 december 1914. In 1936 behaalde hij het onderwijzersdiploma aan de normaalschool van Tienen. Na het volbrengen van zijn militaire dienstplicht, werd hij in 1937 als leerkracht benoemd aan de gemeentelijke jongensschool te Houtvenne. Een groot deel van zijn leven is met de geschiedenis van die onderwijsinrichting verbonden. Hij gaf er les in alle klassen, vanaf het eerste tot het zesde studiejaar. In 1944-1945 volgde hij nog lessen aan het Hoger Instituut voor Opvoedkunde te Antwerpen. Hij werd schoolhoofd in september 1970 en die taak nam hij gedurende vier jaar met veel zorg en toewijding waar. Het tijdstip, waarop hij met pensioen ging, viel kort na de stichting van Heemkring Kanton Westerlo. Omdat hij zich als onderwijzer en kultuurmens steeds nauw betrokken voelde met de streek waarin hij leefde en werkte, was het vanzelfsprekend dat hij tot de stichters van de nieuwe heemkring behoorde. Plichtsbewust, met veel liefde en werklust heeft hij zich voor het heemkundig werk in zijn streek ingezet. Vaak zei hij : « Heemkunde is geen hobby, maar een plicht ». In de geschiedenis van zijn omgeving had hij vooral belangstelling voor het « lot van de kleine man ». Hij wist bij ondervinding hoe zeer de Kempense boer aan zijn grond gehecht is, hoe hij doorheen de seizoenen met die grond meeleeft. Bij de boeren vond hij zijn toponymie van Houtvenne, want zij vertelden hem waarom die stukken land van vader op zoon zo geheten werden. Hij was ervan overtuigd dat de Kempense boer een eigen kultuur had, die hij graag beluisterde en optekende. Bij hem kon men steeds terecht, want anderen helpen bij hun opzoekingen was voor hem belangrijker dan voor eigen werk geëerd te worden. Zo is met Stan Coremans een goede vriend en een verdienstelijke promotor van de heemkundige werking in de Antwerpse Kempen al te vroeg heengegaan. Aan Mevrouw Mia Coremans-Vissers, die met veel liefde en begrip de idealen van haar man steunde, en aan haar kinderen bieden we onze oprechte blijken van innig medeleven aan.

Eksel. *Jan Gerits.*

---

(1) Vgl. *Ons Heem,* XXVIII, 1974, blz. 127.

(2) Vgl. J. GERITS, *In memoriam Wilfried de Belie (1931-1978),* in : *Ons Heem,* XXXIII, 1979, blz. 41-42.

(3) Vgl. *In memoriam voorzitter H.K.W. Constant Coremans,* in : *Mededelingenblad Heemkring Kanton Westerlo,* VII, 1980, blz. 38-39.

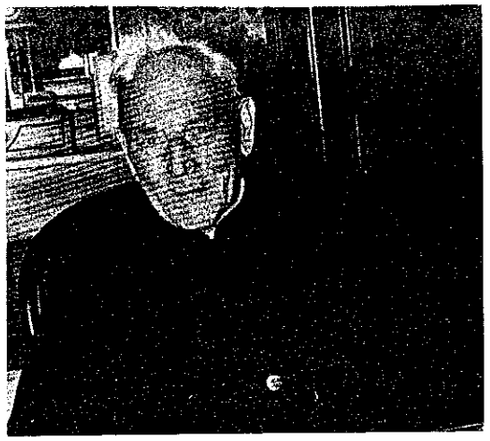

Afb. 9.
Kan. Antoine Lescroart.

IN MEMORIAM
KAN. ANTOINE LESCROART

Antoine Lescroart werd op 26 mei 1897 te Wormhout op de hofstede Witte Henne, gehucht Steenhoek, geboren. Die hofstede, thans *ferme Lescroart* genoemd, lag bij de Penebrug in het Houtland en gaf aanleiding tot veel van zijn schuilnamen als : Van W.H., A. van Peene en A. van Houtland. Andere artikels ondertekende hij L.A. of A.L. of H.V. of LDR Cys. Van huize uit sprak hij Frans, maar door de omgang met de jongens van zijn leeftijd leerde hij al spelend Nederlands spreken. Hij liep school te Wormhout, daarna in 1909 kollege bij de *uitgejaagde* broeders der Kristelijke scholen te Sluis in Noord-Nederland. Hij was intern van 1911 tot 1914 in het Klein Seminarie te Hazebroek. Hij werd Vlaamsgezind na een optreden van Pro Westlandia te Wormhout in 1913. Gemobiliseerd op 5 januari 1916 te Perrigort in de Dordogne, trekt hij zich het lot aan van de simpele Vlaamse jongens uit de Westhoek, die bijna geen Frans verstonden. Gekwetst werd hij naar St.-Winoksbergen gezonden in zijn eigen streek waar hij felle *Vlaamse werking voerde.* Nadien nam hij deel aan de *Campagne de Flandre* en werd op 2 februari gevangen genomen en gevoerd tot Damzuf in Westfalen. Hier deed hij aan Vlaamse aktie. Hij kwam vrij na de Wapenstilstand en reisde over Nederland langs Vlissingen per schip naar Bonen (Boulogne) en verder naar Wormhout. Zijn avontuur eindigde in de kazerne van St.-Omaars, waar hij zich opnieuw het lot der Vlamingen aantrok. Hij trad binnen in de afdeling filosofie te Annappes en stichtte er in 1919 een Vlaamse Studiekring. Hier gaf hij zijn eerste werkje uit : *Les Chambres de Rhétorique en Flandre Française.* Daarna ging hij naar het seminarie van Rijsel en stichtte er wederom een Vlaamse Studiekring. In 1923 bestonden er reeds vier zulke kringen van jonge Vlamingen, die met schamele hulpmiddelen poogden de taal van hun voorouders te spreken. In juli 1923 richtte hij voor hen het tijdschrift *De Vlaemsche Stemme in Vrankrijk* op. Hij schreef voortdurend : « Onze moedertaal mag niet verdwijnen en samen met onze taal zullen wij de erfschat van ons verleden bewaren ». In 1924 stichtte hij met Abbé Jean-Marie Gantois *het Vlaams Verbond van Frankrijk.* Inspekteur Moeyaert schrijft : « Wij zouden op Lescroart een woord over Gezelle kunnen toepassen : Hij heeft de stenen weggeschopt zodat de bron kon borrelen ».

Lescroart pende over de teleurgang van de *Vlaemsche Stemme : Maar in april 1926 met die ontwaarding van het Fransch geld ('t jaarabonnement kostte 3 fr.), de Vlaem-Stemme heeft moeten zwijgen maar weinig maanden daarna (1929) « De Torrewachter zal zijn opvolger zijn » (sic).* Beide bladen bevatten een schat aan heemkundige gegevens. Gedurende zijn seminarietijd had hij de Nederlandstalige geschriften van dom Benediktus Jansseune, abt van St.-Winoksbergen († 1707), ontdekt. Het waren elogia van St.-Winok, St.-Eutropius, St.-Benediktus en sermoenen. Hij zou in 1924, een werkje, op uiterst klein getal verspreid. daaraan gewijd hebben. Priester gezalfd in 1924 door Mgr. Quilliet, werd hij onderpastoor te Armentiers (1924-1929). In 1927 verscheen te Duinkerke in de *Imprimerie des Flandres* zijn boekje : « *Vlaanderen voor Christus, Aanspraak aan de lieden der Vlaamsche Studie-Kringen gedragen (sic) op het IVde Vlaamsch Congres te Hazebrouck den 22 juli 1927* ». Vital Celen vond die tekst zo be-

langrijk, dat hij hem integraal in zijn « *Zo schrijven de Frans-Vlamingen* » overnam. In 1928 stichtte hij het werk *Education populaire Flamande*, dat veel voordrachten met lichtbeelden gaf, de Vlaamse opinie begeesterde en leden voor het Vlaams Verbond wierf. In hetzelfde jaar verschijnt : *De Schildersschool van Brugge*, een samenvatting van een van zijn voordrachten. Van Hoyweghen schrijft daarover in « Onze Taal » : « De E.H. Lescroart, geschiedkundige en kunstkritieker is misschien wel de meest Westhoeksche der Vlaamse schrijvers van Frankrijk ».

Hij stichtte de welbekende Vlaamse Kinderkolonie op de Katsberg. In 1929 werd hij onderpastoor in de St.-Elooiskerk te Hazebroek en enkele maanden daarna « *missionaire diocésain* » voor het bisdom Kamerijk en Rijsel. Nu werd hij de grote predikant zowel in het Nederlands als in het Frans. In 1936 werd hij wegens de revolutionaire toestand in Frankrijk naar het bisdom geroepen om het *Sociale Sekretariaat* in Hazebroek te beginnen. Hier bewees hij veel diensten aan de « *arme Westvlaamse emigranten met de baluchon, op doortocht in Hazebroek* ». In 1940 gemobiliseerd, werd hij legeraalmoezenier en terug krijgsgevangen in juni 1940. Gedurende de vervelende marsen in de 4 *Stalag van Neuburgdorf* was hij bekend om het aanleren van Vlaamse liederen aan de krijgsgevangenen uit de Westhoek. In 1942 werd hij ziek, langs Zwitserland gerepatrieerd en in hetzelfde jaar pastoor te Kaaster (Caestre) benoemd ; in januari 1945 werd hij pastoor van de O.-L.-Vrouwkerk te Hazebroek. Kanunnik in 1960, werd hij in 1964 *bewaarder der kerkelijke archieven* in Rijsel en verhuisde naar Ekelsbeke om in 1974 op rust te gaan te Wormhout. Van 1956 tot 1974 was hij *bewaarder der archieven en bibliotheek van het Comité flamand de France*, waarvan hij vanaf zijn jeugd een ijverig lid was. Hij liet veel bijdragen in die tijdschriften verschijnen. In Wormhout verscheen naamloos zijn *Reflets du canton de Wormhout* en zijn fraai geïllustreerde *Wormhout* en ordende hij de parochiale archieven, die hij van een klapper voorzag. Bekend was ook zijn vroeger geschiedkundig vorsingswerk in de archieven van de Frans-Vlaamse pastorieën. Hij was een trouw lezer van *Ons Heem*. Op 15 september 1979 werd hij door de genealogen in zijn geboortedorp Wormhout gehuldigd, waar hij op 25 november 1980 overleed.

A. Lowyck.

IN MEMORIAM
JOZEF MAES (1899-1980)

Op 1 augustus 1980 overleed te Beselare Jozef Maes (geboren te Geluwe op 16 maart 1899). Hij was een zeer grote verzamelaar van bidprentjes en prentbriefkaarten. In *De Belgische Molenaar* liet hij talloze bijdragen over Westvlaamse windmolens verschijnen. Hij verleende ook zijn medewerking aan *Iepers Kwartier*, *Molenecho's*, *Ons Heem* en *Zonneheem*. De geschiedenis van Beselare beschreef hij in het vierdelig werk *Beselaarse gedenkboeken* (1956-1965). In 1962 verscheen zijn *Aandenken aan de Warden Oom-hulde te Beselare*. De heksenstoet te Beselare werd grotendeels door hem geïnspireerd. Een hartstochtelijke molenliefhebber is heengegaan. Boven zijn bidprentje, dat hij zelf had opgesteld, prijkt het A.V.V.-V.V.K., waarop zijn ganse leven was gericht.

Het Verbond voor Heemkunde betuigt aan de familie Maes-Neirynck zijn kristelijke deelneming.

F.S.

F. DE POTTER & J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Erpe-Mere : Aaigem, Bambrugge, Burst, Erondegem, Erpe, Mere, Ottergem, Vlekken.* Erpe-Mere, Heemkundige Kring, 1980, v.p., ill. [Anastatische uitgave].

Het is een lofwaardig initiatief van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere geweest om de geschiedenis van de acht deelgemeenten van de huidige gemeente Erpe-Mere, in de vorige eeuw door F. de Potter en J. Broeckaert beschreven, samen te bundelen en anastatisch te laten verschijnen. Deze publikatie is verlucht met vijf tekeningen van Eggy en drie foto's, die een gebouw (kerk, kapel, watermolen) uit elke beschreven gemeente voorstellen. Een keurige uitgave, die ongetwijfeld grote diensten zal bewijzen aan de studerende jeugd en de inwoners van die gemeenten. *F.S.*

D. DEVOLDER, *Geschiedkundig overzicht van het openbaar vervoer in de streek van Brugge en Knokke vanaf 1838 tot 1914*, St.-Andries, 1980, 43 blz. Prijs : 230 fr. + verzendingskosten, bij D. Devolder, Eigen Heerdlaan 26, 8200 Brugge 2 op p.r. 001-0072239-50 van de auteur.

Het werk is ingedeeld in vier perioden : 1838 tot 1889 ; 1890 tot 1903 ; 1904 tot 1911 en 1912 tot 1914. Deze indeling schijnt logisch en geeft de groei weer van de trein en tram. Niet alleen de paardetram maar ook de spoodweglijnen, elektrische tramlijnen, de namen van de maatschappijen, het kapitaal en eigenaars worden behandeld. De heemkundigen uit de streken van Diksmuide tot Ursel, van Knokke tot Zwevezele mocten deze bladzijden inkijken. Niet alleen « tramfanatici » maar ook wie houdt van industriële archeologie, zal blij zijn bij het doorbladeren van dit boek. *A.L.*

D. DEVOLDER, *Geschiedenis overzicht van het openbaar vervoer in de streek van Ieper-Poperinge-Diksmuide vanaf 1853 tot 1914*, Brugge, z.d., 47 blz. Prijs : 250 fr. zonder verzendingskosten op p.r. 001-0072239-50 van D. De Volder, Eigen Heerdlaan 26, 8200 Brugge 2.

Een prettig boekje voor liefhebbers van treinen en trams. Het eerste deel behandelt de periode van 1853 tot 1888 en het tweede van 1889 tot 1914. Dit werk zal ingezien moeten worden door alle « samenstellers van dorpsgeschiedenissen » omdat bijna alle dorpen in die streek een tramhalte hebben. Het boek steunt op eersterangsinformatie en is de vrucht van veel zoeken. *A.L.*

D. DE VOS, *Katalogus schilderijen 15de en 16de eeuw*, Brugge, 1979, 285 blz. Te bestellen : Museum, Dyver, 8000 Brugge.

Een meesterwerk van een katalogus. De wetenschappelijke peddigree-dossiers van schilderijen werden voortreffelijk gebruikt. De dossiers met aanteKeningen en verbeteringen, dokumenten en referenties, de vruchten van navragen en korrespondentie, vullen de vorige katalogus van dr. Henri Pauwels schitterend aan. Voor het eerst werd geen enkele schilderij uit die periode terzijde gelaten. Nieuwe toeschrijvingen van schilderijen worden verrassend fijn vooropgesteld. Een nieuwe anoniem, de Meester van de Brugse Aanbidding, wordt aan de noodnamen toegevoegd. Een weelde voor de museumbezoekers en een verrijking van het Brugse patrimonium. *A.L.*

J. DE VUYST, *Bibliotheek en Dokumentatiecentrum. Kataloog.* Erpe-Mere, Heemkundige Kring, 1979, 93 blz., ill. Te bestellen : A. D'hoker, Kleine Steenstraat 9, 9420 Mere.

In deze catalogus zijn een 500 boeken, artikels, pamfletten, kranten, tijdschriften, jaarboeken, tentoonstellingscatalogi en kaarten betreffende de volkskunde en de heemkunde met het accent op de streek- en dorpsgeschiedenis in alfabetische orde met hun signatuur vermeld.

De onderwerpen, de personalia en de plaatsnamen zijn in één index opgenomen. Vijfjaarlijkse supplementen met eventuele cumulatieve klappers worden in het vooruitzicht gesteld. Een onmisbaar werkinstrument ! *F.S.*

De kist van Oxford door B. DEWILDE, A. PAUWELS, J. VERBRUGGEN, J. WARLOP, Kortrijk, De Leiegouw, 1980, 256 blz., ill. (Overdruk uit *De Leiegouw*, 22(1980), blz. 163-256). Te bestellen : De Leiegouw, J. Van Dalestraat 16, 8510 Kortrijk. Prijs : 250 fr.

Omstreeks 1909 vond professor C. Oman op het voorpaneel van de kist van Oxford, internationaal bekend als « The Chest of Courtrai » de afbeelding van de Guldensporenslag van 1302. In deze studie worden de bevindingen van het onderzoek over het materiaal (hout en ijzerwerk), het snijwerk, de ikonografie en de heraldiek gepubliceerd, waaruit mag besloten worden dat het voorpaneel kort na 1302 werd gebeeldhouwd.

Een zeer kritische uitgave, zeer rijkelijk geïllustreerd en zeer mooi uitgegeven. *F.S.*

Gemeentearchief in West-Vlaanderen, Brugge, 1979, 35 blz. Te bestellen : Provincie West-Vlaanderen, Provinciaal Administratief Centrum, Domein Boeverbos, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Brugge 2.

Dit heel nuttige overzicht geeft de situatie weer van de gemeentearchieven op 31 december 1978. Alleen de inlichtingen die door de gemeenten werden meegedeeld, zijn opgenomen. Dit monnikenwerk onder leiding van dhr. L. Valcke verricht, zal onze genealogen en heemkundigen veel dienst bewijzen. « Ons Heem » heeft te dikwijls gepleit voor het bewaren van elk gemeentearchief dan dat we dit initiatief niet zouden toejuichen. *A.L.*

ONS Heem. Tweemaandelijks tijdschrift van het Verbond voor Heemkunde, Vereniging zonder winstoogmerk.

Jaarabonnement over te maken op postrek. nr. 000-0495981-20 of bankrek. nr. 474-7048571-06 op naam van « Verbond voor Heemkunde » v.z.w., Sint-Martens-Latem.
Gewoon lidmaatschap en abonnement : 450 fr. (Openbare besturen, biblioteken enz. zijn B.T.W. plichtig).
Steunend lidmaatschap : 750 fr.
Beschermend lidmaatschap : vanaf 1.000 fr.

Buitenland : 100 fr. toeslag

VERBONDSBESTUUR :

Erevoorzitters : Drs. J. van Overstraeten, Parklaan, 32, 9300 Aalst.
Dr. J. Weyns (†).
Voorzitter : Drs. J. Gerits, « Amphion », Groenstraat 56, 3588 Eksel.
Ondervoorzitter : Lic. R. van den Abeele, Kerkstraat 27, 9830 Sint-Martens-Latem
Sekretaresse : A. van Schaick, echtgenote Gerits, Groenstraat 56, 3588 Eksel.
Penningmeester : G. Devos, Robrecht van Vlaanderenlaan 113, 8200 Brugge 2 (Sint-Andries)
Archivaris : Lic. W. Schroeven, « Molen te Leefdael », Molendreef 30, 3250 Rillaar.

Leden van de Raad van Beheer :
A. Lowyck, Lege Weg 20, 8200 Brugge 2 (Sint-Andries).
Graaf Moretus Plantin de Bouchout, Rosier 20, 2000 Antwerpen.
J. Penninck, Lege Weg 133, 8200 Brugge 2 (Sint-Andries).
R. Ruys, Doornweg 29, 9298 Wichelen.
F. van Bellingen, L. de Brouckèrelaan 35, 1080 Brussel.
T. Wouters, Casterstraat 104, 3500 Hasselt.

OPSTELRAAD :

Eindopsteller : A. Lowyck, Lege Weg 20, 8200 Brugge 2 (Sint-Andries)

Leden :
Voor Antwerpen : F. Sillis, Christus-Koninglaan 50, 2510 Mortsel.
Voor Brabant : Drs. J. Gerits, « Amphion », Groenstraat 56, 3588 Eksel.
Lic. W. Schroeven, « Molen te Leefdael », Molendreef 30, 3250 Rillaar.
Voor Limburg : Drs. J. Gerits, « Amphion », Groenstraat 56, 3588, Eksel.
Voor Oost-Vlaanderen : Lic. R. van den Abeele, Kerkstraat 27, 9380 Sint-Martens-Latem
Ir. L. Stockman, Brugstraat 103, 9880 Aalter.
Voor West-Vlaanderen : A. Lowyck, Lege Weg 20, 8200 Brugge 2 (Sint-Andries).

VERZENDING : Mevrouw S. Schotte, Robrecht van Vlaanderenlaan 113, 8200 Brugge 2 (Sint-Andries).

RUILDIENST : F. Sillis, Christus-Koninglaan 50, 2510 Mortsel.

OVERDRUKKEN : Mejuffrouw M.L. T'Hooft, Lege Weg 20, 8200 Brugge 2 (Sint-Andries)

BESTELLINGEN van jaargangen of nummers van **Ons Heem,** alsook van andere uitgaven van het Verbond voor Heemkunde dienen schriftelijk overgemaakt aan Lic. W. Schroeven, « Molen te Leefdael », Molendreef 30, 3250 Rillaar.

VERKOOPSVOORWAARDEN : Vanaf jg. 13, 1958-59 zijn de volledige jaargangen verkrijgbaar tegen 500 fr. Gewone losse nummers worden verkocht tegen 100 fr. Afzonderlijke biezondere nummers worden bekomen tegen 150 fr. In die prijzen is de B.T.W. inbegrepen. Verzendingskosten daarentegen worden afzonderlijk aangerekend.